

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Diplomová práce

ZBRANĚ V RUKOU VOJENSKÝCH KAPLANŮ OČIMA
ŘADOVÝCH VOJÁKŮ

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Břichcínová, Th.D.

Autor práce: Bc. Roman Rada

Studijní obor: Teologie služby

Forma studia: Kombinovaná

Ročník: 3.

2019

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 25. 03. 2019

.....

Poděkování

Největší díky patří Mgr. Kateřině Břichcínové, Th.D. za laskavý přístup, cenné rady, podnětné připomínky a metodické vedení při zpracování diplomové práce. Současně bych rád poděkoval RSDr. Jánů Mišovičovi, CSc. za konzultaci při sestavování dotazníku a v neposlední řadě všem vojákům, kteří ochotně a zodpovědně vyplnili dotazníky a umožnili mi tím zajistit dostatek informací pro výzkumnou část diplomové práce.

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Osobnosti vojenské duchovní služby napříč českou historií.....	10
1.1 I. světová válka a generál Msgre M. Kubáň	11
1.2 Vojenští duchovní československé zahraniční armády	14
1.2.1 Páter Hugo Vaníček	14
1.2.2 Padre a Rebe	16
1.3 Útlum vojenské duchovní služby v období po II. světové válce	18
1.4 90. léta a vstup do nového tisíciletí.....	20
1.4.1 Renesance duchovní služby v AČR po roce 1989	20
1.4.2 Mons. Th.Lic. Tomáš Holub, Th.D.	22
1.4.3 Mgr. Jaromír Dus	24
1.4.4 Vojenský kaplan Petr Šabaka	25
2 Legislativa a etika práce kaplana AČR.....	26
2.1 Vymezení duchovní služby.....	26
2.2 Pojetí duchovní služby v rezortu MO	27
2.2.1 Výběr vhodného kandidáta	27
2.2.2 Náplň práce vojenského duchovního	28
2.3 Etika kaplana AČR	29
3 Pastorace	31
3.1 Vymezení pojmu pastorace a pastorální teologie	31
3.1.1 Pastorace	31
3.1.1.1 Hierarchická struktura pastorální činnosti	32
3.1.2 Pastorální teologie.....	33
3.1.2.1 Metody pastorální teologie	34
3.2 Historický vývoj pastorace	34

3.3	Koncepce pastorační činnosti v odkazu na II. vatikánský koncil	36
3.3.1	Gaudium et spes	37
3.4	Specifika pastorační činnosti u kaplanů AČR	39
3.4.1	Vidět - posoudit - jednat	39
3.4.2	Sociální pastorační činnost	40
3.4.3	Pastorační rozhovor	40
3.4.4	Pastorační přítomnost	41
3.4.5	Úskalí práce vojenského kaplana	42
4	Bakalářská práce „Služební zbraně v rukou vojenských kaplanů“	43
4.1	Charakteristika výzkumu	43
4.1.1	Respondenti	44
4.2	Výsledky výzkumného šetření	45
	EMPIRICKÁ ČÁST	47
5	Kvantitativní výzkum	47
5.1	Cíle výzkumu	47
5.1.1	Hlavní cíl	47
5.1.2	Dílčí cíle	47
5.2	Stanovení hypotéz	48
5.3	Charakteristika a organizace výzkumu	48
5.4	Metodologie výzkumu	49
5.5	Vlastní výzkumné šetření	50
5.5.1	Předvýzkum	50
5.5.2	Výsledky šetření	54
5.5.2.1	První část	54
5.5.2.2	Druhá část	64

DISKUSE.....	73
ZÁVĚR	76
SEZNAM LITERATURY	78
SEZNAM ZKRATEK	82
SEZNAM PŘÍLOH.....	82
PŘÍLOHY	83
ABSTRAKT	93
ABSTRACT.....	94

Úvod

„Křesťanští vojenští kaplani, podobně jako ti nemocniční, dobře vědí, že naplňují Ježíšovo slovo, abychom za druhými doopravdy šli (Mt 28,19), a to zejména tam, kde bratři čelí největším obtížím. Vědí, že jsou služebníky Mistra, který přišel proto, abychom měli život v plnosti (Jan 10,10b). Vědí, že jejich slovo má smysl jedině tehdy, když na sebe budou brát břemena těch, k nimž jsou poslání (Gal 6,2), když budou nasazovat svůj život spolu s nimi. A to všechno se děje nevtíravě jako pokorná nabídka, neboť je nutno brát ohled na svobodu svědomí každého svěřeného.“¹

Hovořit o tom, že poslání vojenských kaplanů, stejně tak jako všech ostatních duchovních, je velmi důležité pro společnost i jednotlivce, se může zdát jako klišé. I kdyby tomu tak bylo, myslím si, že je nezbytné opakovaně si připomínat a vyzdvihovat opravdové lidské hodnoty, bez ohledu na oblast, ve které daní lidé působí. Já osobně cítím hlubokou pokoru a úctu vůči všem, kteří zasvětili svůj život péči o ostatní. Pro svoji práci jsem si vybral osobnost vojenského kaplana, protože v sobě spojuje témata duchovní i vojenské, tedy taková, která jsou mi blízká. Inspirací pro námět na bakalářskou a nyní i diplomovou práci mi byl posádkový kaplan, který působil řadu let u našeho praporu. Měl jsem možnost blíže se s ním seznámit během plnění vojenských úkolů. Při přípravě koncepce bakalářské práce byl on prvním osloveným kaplanem, se kterým jsem vedl rozhovor. Znovu musím zdůraznit ochotu, otevřenost a zájem o téma všech oslovených kaplanů, se kterými jsem se při jednotlivých dialogích setkal. Díky těmto rozhovorům jsem se dozvěděl spoustu zajímavých názorů a otevřel se mi prostor pro nové otázky. Po zjištění postoje samotných kaplanů jsem nabyl dojmu, že by mohlo být velmi zajímavé a užitečné, podívat se na tuto problematiku také z druhé strany, tedy očima řadových vojáků.

Považuji za nezbytné vycházet z bohaté a významné historie vojenských kaplanů v naší zemi. Teoretická část diplomové práce je proto z velké části věnována výjimečným osobnostem vojenské duchovní služby napříč naší barvitou minulostí, v čele s generálem Msgre Methodějem Kubáněm. Životní příběhy všech uvedených osobností spojuje nejen víra jako taková, ale i hluboké přesvědčení o správnosti jejich

¹ FLOSMAN, M. *Padre a Rebe*, s. 13.

konání, které jim pomáhalo vytrvat a naplnit tak bezezbytku jejich poslání. Je nesporné, že se stali ikonami a vzory pro příští generace.

Následující kapitoly se zabývají legislativou práce vojenského kaplana a etickými otázkami, které přináší propojení duchovní a vojenské služby. Vzhledem ke kompetencím a náplni práce vojenského kaplana jsem považoval za důležité zařadit do teoretické části kapitulu „Pastorace“. Jsem si vědom toho, že toto téma je natolik obsažné, že není možné jej v rámci této diplomové práce zpracovat detailně. Smyslem tedy není intenzivní rozbor pastorační péče jako takové, ale měla by mít především informativní účel.

Závěrečná část teorie je věnována výsledkům výzkumu již zmiňované bakalářské práce, jejímž hlavním tématem byly, stejně jako u této práce, služební zbraně v rukou vojenských kaplanů. V rámci výzkumu jsem zpracoval rozhovory se šesti vojenskými kaplany. Podařilo se mi oslovit i ženu – kaplanku. Pomocí polouzavřených a otevřených otázek jsem se snažil zjistit, jaký mají názor na nošení služební zbraně a jaká je skutečná praxe. Samozřejmě nechyběly ani dotazy osobnějšího charakteru, týkající se motivací ke vstupu do armády, pohledu rodiny na jejich rozhodnutí, ...apod. Všechny rozhovory byly velmi osobní, příjemné a podnětné. Průběh a výsledky rozhovorů mne přivedly na myšlenku rozšířit zkoumání také na řadové vojáky. V diplomové práci si kladu za cíl obohacení a rozšíření stávajícího výzkumu o nové poznatky.

Empirická část diplomové práce zpracovává názory a úvahy řadových vojáků z různých vojenských posádek. Hlavním cílem bylo zjistit a porovnat, jak vojáci vnímají služební zbraň v rukou kaplanů. Neméně důležitou skutečností, na kterou jsem se zaměřil, byl komplexní pohled respondentů na osobnost kaplana a jeho činnost v armádě.

Základní stanovená hypotéza: Služební zbraň v rukou vojenského duchovního vypadá nepatřičně a vzbuzuje u řadových vojáků rozpaky.

Vedlejší hypotézy: 1) Informovanost o kompetencích a činnosti vojenského kaplana je u domácích jednotek nedostatečná.

2) Pastorační činnost kaplanů je vojáky vnímána jako přínosná, zvláště při účasti v zahraničních misích.

K výzkumnému šetření byl sestaven dotazník, který jsem distribuoval do několika vojenských jednotek. Na jeho podkladě jsem následně stanovil jednotlivé proměnné a pomocí standardního klíčování rozdělil respondenty do jednotlivých skupin. Získaná data byla podrobena analýze a pro větší názornost zpracována do grafů. Na závěr byly výsledky porovnány se zjištěními mé bakalářské práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Osobnosti vojenské duchovní služby napříč českou historií

Vzhledem ke komplexnímu pohledu diplomové práce na duchovní službu v armádě české republiky je nezbytné zmapovat historii této instituce. Tato kapitola je zaměřena především na významné osobnosti historie novodobé, tedy na období od I. světové války po současnost. Skutečnosti, předcházející tomuto období, jsou zmíněny pouze okrajově.

Počátky duchovní služby ve spojení s armádou je v našich zemích možné vysledovat až do hlubokého středověku. Již Kosmas ve své kronice zmiňuje biskupa pražského (Šebíře), který doprovázel knížete Břetislava na tažení do Polska.² Později, na přelomu 14. a 15. století, vystupuje do popředí postava sv. Jana Kapistránského, generálního vikáře řádu sv. Františka, který se v sedmdesáti letech účastnil křížové výpravy proti Osmanské říši a jehož papež Jan Pavel II. prohlásil patronem vojenských kaplanů.³ Dalším zlomovým bodem pro rozvoj duchovní služby v armádě bylo založení apoštolského polního vikariátu, o nějž se v roce 1773 zasadila Marie Terezie. Během období Rakousko – Uherska došlo k velkým změnám na pozici kaplanů, neboť kromě katolických kněží vstupují do armády také rabíni, dále duchovní z řad protestantů, pravoslavných i muslimů.⁴

² Srov. *Kosmova kronika Česká*, s. 79-82.

³ Srov. VARGA, R. *Náboženská dimenze člověka – možnosti a způsoby rozvoje, Duchovní služba v Armádě České republiky*. Diplomová práce, 2012, s. 9.

⁴ Srov. VEBER, T. *Pohled do dějin české armádní služby – nedávná minulost a situace kolem roku 1900* [online]. [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné na: <http://www.caritasetveritas.cz/index.php?action=openfile&pkey=71>

1.1 I. světová válka a generál Msgre M. Kubáň

V období I. světové války a v čase meziválečném, kdy se formuje československá branná moc jako taková, je v souvislosti s duchovní armádní službou skloňováno především jméno Msgre Methoděje Kubáně.

„Děkujeme Bohu za vyznavačský příklad bratra Methoděje a prosíme Nejvyššího, abychom v síle radostné zvěsti evangelia měli vždy jako jeho pokračovatelé dostatek vnitřní síly i osobní odvahy sloužit těm, ke kterým nás – vojenské kaplany, společnost i křesťanské církve posílají.“

Plukovník Tomáš Holub, z předmluvy knihy Páter Method⁵

Generál Msgre Methoděj Kubáň se narodil 18. září 1885 v Horní Bečvě. Jeho rodiče byli velmi zbožní, jméno Methoděj vybral synovi otec podle věrozvěsta ze Soluně. Oba rodiče velmi podporovali syna ve studiu teologie, které bylo završeno vysvěcením na kněze v Olomouci 5. července 1908. Po vysvěcení působil páter Kubáň nejprve ve farnosti Bergstadt u Rýmařova. Jako český patriot nesl poměrně nelibě převahu německy mluvících obyvatel, přesto však plnil zodpovědně svoje poslání. Během působení v Bergstadtu našel zalíbení v psaní poezie, převážně s přírodními motivy, kterou publikoval v katolickém tisku pod pseudonymem P. Method Vřesovec (případně P. M. Kubáň Vřesovec). Z tohoto období se zachovala bohatá korespondence pátera Kubáně s rodinou, z níž lze vyčíst mimo jiné, jak velmi prahl po změně působiště. Z jednoho z dopisů matce lze vyčíst zprávu o tom, že ještě zde byl 1. května 1909 jmenován polním kurátem v záloze, což předurčilo jeho další cestu.⁶

Do aktivní služby v armádě byl povolán až krátce po vypuknutí I. světové války a zpočátku byl přidělen k záložní nemocnici v Olomouci. Jeho působení v nemocnici však netrvalo dlouho, neboť byl převelen na frontu a odjel coby duchovní správce v polní nemocnici do Ruska. Až do roku 1915 se pohyboval se svou jednotkou po různých bojištích v Rusku, poté s polní nemocnicí procestoval jihovýchodní Evropu. Náročná služba se podepsala na jeho zdraví a nevyhnul se ani těžkým život ohrožujícím

⁵ STEHLÍK, E. *Páter Method*, předmluva

⁶ Srov. Tamtéž, s. 26-32.

infekcím, jakými byly černé neštovice, nebo malárie. Po několikaměsíční léčbě se natolik zotavil, aby mohl pokračovat ve svém poslání.⁷

„Jeho osobnost vzbuzovala u nemocných i zdravých neomezenou důvěru. I domorodci ho měli rádi. Důkazem toho je, že na jeho bohoslužby a kázání přicházeli i mohamedáni. Kubáň nedělal rozdílu mezi katolíky a nekatolíky, nýbrž sloužil všem stejně obětavě a nezištně.“⁸

Zhruba v polovině roku 1917 byl především zásluhou ředitele polní nemocnice převelen nejprve do Krakova a posléze se během několika týdnů stal duchovním správcem záložní nemocnice v Těšíně. Vrátil se tak konečně do milovaných Čech.⁹

Po skončení I. světové války došlo pochopitelně k řadě strukturálních změn v nově vzniklé československé armádě. V rámci toho byla v roce 1919 nově ustanovena i duchovní služba v armádě. Jako součást Ministerstva národní obrany bylo založeno správní oddělení duchovní služby. To bylo rozděleno na část evangelickou, katolickou a husitskou, podle konfesní příslušnosti jednotlivých vojenských kaplanů.¹⁰

Páter Kubáň reagoval na nové události promptně a bez prodlení si podal přihlášku do nově vzniklé armády. Mezi tím působil jako civilní kaplan v Hranicích na Moravě. Když byla vyslyšena jeho žádost o reaktivaci statusu vojáka z povolání, byl přidělen nejprve do posádkové nemocnice v Brně a o šest měsíců později do Žiliny. Na Slovensku pak zůstal téměř deset let.¹¹ Do Čech se vrátil až v roce 1934, kdy byl již jako podplukovník přidělen k ministerstvu národní obrany. Krátce působil na pozici přednosta katolické skupiny I. /6. oddělení ministerstva národní obrany, aby byl posléze pražským arcibiskupem Karlem Kašparem jmenován generálním vikářem československé branné moci.¹²

⁷ Srov. STEHLÍK, E. *Páter Method*, s. 34-48.

⁸ Tamtéž, s. 47-48.

⁹ Srov. Tamtéž, s. 48.

¹⁰ Srov. *Historie duchovní služby v armádě* [online]. [cit. 10.3.2019]. Dostupné na: <http://www.vira.cz/Texty/Clanky/Historie-duchovni-sluzby-v-armade.html>

¹¹ Srov. STEHLÍK, E. *Páter Method*, s. 60-90.

¹² Srov. Tamtéž, s. 94-98.

„...nástupem mimořádné osobnosti Methoděje Kubáně do čela katolické duchovní služby nastává období jejího skutečného rozkvětu, které se vyznačovalo naprosto jasnou, a navíc i právně podloženou a přesně vymezenou církevní pravomocí a v neposlední řadě i kompetenčně vyjasněnou organizací katolické duchovní služby, která byla v roce 1938 konečně završena vydáním dlouho očekávaného služebního předpisu A – XI – I „Duchovní služba v míru a za branné pohotovosti státu.“¹³

Pod vedením Msgre Kubáně plnili své poslání vojenští kaplani nejen v rámci armády, ale měli také řadu úkolů mezi civilním obyvatelstvem. Věnovali se například výuce v náboženských školách a vykonávali tradiční svátosti. Mezi kompetence vojenských kaplanů zařadil generální vikář také například povinnost všech duchovních správců podporovat křesťanskou víru mezi vojskem formou náboženských cvičení v průběhu Velikonoc.¹⁴

Slibně se rozvíjející projekt armádní duchovní služby zastavila II. světová válka. V pomnichovské době se Msgre Kubáň snažil i nadále poskytovat duchovní oporu, zvláště v pracovních táborech, situace se však nadále zhoršovala a vygradovala vstupem nacistických vojsk na české území a následným vznikem Protektorátu. Činnost vojenské duchovní služby dočasně zanikla ve chvíli, kdy byla zcela potlačena československá branná moc, tedy 31. července. 1939. Není nijak překvapivé, že se generál Kubáň pokusil zapojit do odbojové organizace Obrana národa. Bohužel byl záhy zajat gestapem a po silném fyzickém týrání byl v roce 1940 odsouzen „za útok na stranu a stát“ ke třinácti měsícům v trestnici v Budyšíně. Tato byla známá srovnatelnými praktikami, jaké se praktikovaly v koncentračních táborech, což se podepsalo na zdravotním stavu Msgre Kubáně. Těžce nemocen byl převezen do Prahy, kde se částečně zotavil a v pankrácké věznici s nadějí čekal na propuštění. Místo toho však putoval na rozkaz do Terezína a následně do koncentračního tábora v Dachau s označením „RU (Rückkehrunerwünscht)“, tedy „návrat nežádoucí“. Tam také příčinou prodělané těžké nemoci, ale i týrání a podvýživy 5. března 1942 umírá.¹⁵

¹³ STEHLÍK, E. *Páter Method*, s. 96.

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 98-104.

¹⁵ Srov. Tamtéž, s. 116-142.

1.2 Vojenští duchovní československé zahraniční armády

Po vypuknutí II. světové války začali pod vedení české exilové vlády vznikat české vojenské jednotky na území spojenců v rámci protihitlerovské koalice. Tyto jednotky bojovali především na území Francie, Anglie, v zemích blízkého východu a později také v Sovětském svazu. Do takto vzniklé čs. zahraniční armády byli přijímáni čeští emigranti, političtí a rasově pronásledovaní uprchlíci a v neposlední řadě i duchovní rozličných náboženství, kteří se snažili pomáhat ostatním nést obrovské břemeno války.¹⁶

1.2.1 Páter Hugo Vaníček

Ačkoliv je Msgr. Methoděj Kubáň jednoznačně považován za ikonu vojenských duchovních první poloviny devatenáctého století, je třeba pamatovat i na ostatní osobnosti, které se významným způsobem zapsali do historie vojenských kaplanů v období II. světové války. Mnoho z nich působilo v rámci československé zahraniční armády. Jedním z nich byl i Páter Hugo Vaníček.

Hugo Vaníček se narodil v roce 1906. Po maturitě studoval filozofii v polském Krakově a následně teologii na řádových vysokých školách v Innsbrucku a Maastrichtu. V Nizozemí byl v roce 1936 vysvěcen na kněze a začal se věnovat misijní činnosti. Po obsazení Československa se mu povedlo vycestovat do Anglie, kde se spojil s československým odbojem. V září 1939 byl odveden do čs. zahraniční armády, s níž odjel během několika týdnů do Francie. Zprvu byl přidělen jako řadový voják ke 2. pěšímu pluku. Teprve v květnu 1940 získal propůjčenou hodnost podporučíka duchovní služby v záloze a s prvním pěším plukem odcestoval jako jediný duchovní na frontu.¹⁷

Během bojů se velmi osvědčil – obětavě se staral o své spolubojovníky, svým jednáním u nich zvyšoval upadající bojovou morálku a projevil velkou osobní odvahu. Po právu byl mezi prvními, kterým byl za statečnost na frontě udělen nově zřízený Československý válečný kříž 1939 (28. října 1940). V odůvodnění se

¹⁶ Srov. FLOSMAN, M. *Padre a Rebe*, s. 18.

¹⁷ Srov. VANÍČEK, H. *Duch a síla*, s. 23-24.

uvádí: »Povzbuzoval vojáky v bojovém sledu, účastnil se ošetřování raněných a ukázal se neohroženým vojenským duchovním.«¹⁸

Poté, co byla Francie donucena ke kapitulaci, byl evakuován do Velké Británie, kde zůstal téměř až do konce války. Zpočátku se snažil především prosadit lepší organizaci duchovní služby v čs. zahraniční armádě, při čemž apeloval na potřebu zvýšení morálky vojska, dostupnost a zjednodušení plnění náboženských povinností. Osobně se snažil přispět k řešení duchovních i praktických problémů, které, vzhledem k nedokonalé organizaci duchovní služby v zahraniční čs. armádě, trvaly. Jeho návrhy a požadavky na reorganizaci však neměli u velení dostatečnou odezvu.¹⁹

„Při návštěvě ministra národní obrany generála Ingra pokusil jsem se o řádnou reorganizaci duchovní služby, která byla rozrušena pensionováním Msgre Zháněla. Podrobně vypracovaný příslušný návrh musel jsem však poslat služební cestou. Písemné vyřízení jsem vůbec nedostal, jen příležitostně mi bylo v Londýně řečeno, že k žádným změnám v duchovní službě nedojde. Mrzelo mě to, postrádal jsem autoritativní oporu. Pracovali jsme totiž zatím každý na vlastní pěst.“²⁰

Situace byla opravdu tristní, neboť na celou brigádu připadal pouze jeden duchovní a nic nenasvědčovalo tomu, že by se situace měla v dohledné době změnit. Nadto se v souvislosti s nedobрым vývojem válečných událostí začala hroutit morálka vojáků. Důvěra ve velící důstojníky byla otřesena, navíc se mezi vojskem rozmáhal v nemalé míře antisemitismus. Velitelství se proto rozhodlo pro posílení osvětové a kulturní činnosti, přičemž byl Hugo Vaníček zvolen osvětovým důstojníkem 1. pěšího pluku. Páter Vaníček se s celou svou skupinou chopil úkolu intenzivně a v krátké době získala jeho práce jasný koncept. Kromě toho, že získal vhodnější prostory pro kázání a vedení bohoslužeb, jejichž počet se vbrzku zněkolikanásobil, postaral se také o kulturní náplň pro vojáky. Zasloužil se spolu se svými kolegy o pravidelný poslech rádia a následné diskuze na aktuální témata. Jeho hlavní aktivitou pak bylo vydávání mnoha česky psaných knih a brožur pro české vojáky, v nichž se soustředil nejen na duchovní obsah.²¹

¹⁸ VANÍČEK, H. *Duch a síla*, s. 24-25.

¹⁹ Srov. FLOSMAN, M. *Mjr. Hugo Vaníček*, Diplomová práce, 2009, s. 62-63.

²⁰ Tamtéž, s. 63.

²¹ Srov. Tamtéž, s. 65-67.

Na Britských ostrovech působil páter Vaníček až do poloviny roku 1944, kdy jako polní kaplan, přidělený k 1. tankovému praporu, odjel zpět do Francie. Zde se účastnil obléhání severofrancouzského přístavu Dunkerque. S tankovou brigádou se vrátil v polovině června 1945 domů do Čech. Zprvu pracoval jako duchovní při Vojenské nemocnici ve Střešovicích, dostihl ho však režimový převrat a za styky s bývalými zahraničními vojáky byl vězněn a následně podmíněně odsouzen. V souvislosti s odsouzením byl také propuštěn z armády a internován do kláštera v Želivě, proslulého snahami o převýchovu „nejreakčnějších“ kněží. Po propuštění krátce působil v Ústí nad Labem a v Roudnici. Přestože se snažil vrátit do Prahy, nebylo mu to umožněno a roku 1968 byl přeložen do Libčic na Vltavou, kde vykonával své kněžské povinnosti až do roku 1990. Zemřel 13. dubna 1995 v domově pro „přestárlé“ kněze ve Staré Boleslavi. In memoriam se stal generálmajorem a bylo mu také uděleno jedno z nejvyšších resortních vyznamenání – Zlatá lípa MO ČR.²²

1.2.2 Padre a Rebe

Mezi další mimořádné osobnosti čs. zahraniční armády na poli duchovním patří i dva kněží, kteří působili na stejných místech, totiž u Tobrúku a při obléhání přístavu Dunkerque. Plnili stejné poslání, každý však v rámci svého náboženského vyznání: **František Petružela**, přezdívaný Padre, jako příslušník římskokatolické církve a **Hanuš Rebenwurz-Resek**, židovský rabín.

Paradoxní je, že ačkoliv oba působili během války jako vojenští duchovní a jejich poslání se v podstatě shodovalo, životní příběhy se diametrálně lišily. Zatímco František Petružela (narozen 14. srpna 1914, člen řádu kapucínů, vysvěcen na kněze v Olomouci 29. června 1939) si již v mládí vybral za svoji cestu službu Bohu, JUDr. Hanuš Rebenwurz (narozen 22. ledna 1902, absolvent právnické fakulty v Brně) nabil titulu rabína více méně náhodou.²³

Pro Hanuše Rebenwurzela vše začalo v září roku 1939, kdy byl Gestapem zatčen pro svou politickou činnost. Jeho budoucí manželka jej ze spárů nacistů vyplatila a spolu legálně emigrovali do Palestiny. V roce 1940 se v Haifě přihlásil do

²² Srov. VANÍČEK, H. *Duch a síla*, s. 25-27.

²³ Srov. FLOSMAN, M. *Padre a Rebe*, s. 91-120.

čs. zahraniční armády jako řadový vojín, který se se svou jednotkou zapojil do bojů na středním východě. Zde působil i v roce 1942. V té době se jedním z hlavních zájmů velitelství stala potřeba zacelit mezery v duchovní službě, a kromě kaplanů katolických a evangelických se hledal pro židovské vojáky vhodný rabín. Na doporučení ostatních židovských vojáků byl voják Rebenwurzle převelen do Jeruzaléma ke zkrácené přípravě na jeruzalémském rabinátu. Tak se stal rabínem a podle dostupných informací se své nové role zhostil výtečně. Kromě standardních úkolů také docházel za vojáky do palebných pozic i do nemocnic. Po skončení mise byl krátce převelen do Anglie a konec války pak sloužil v Normandii a u Dunkerque.²⁴

Po skončení války se s rodinou vrátil do Čech, kde zprvu působil ve vojenských službách. Německy znějící jméno si se souhlasem Zemského národního výboru změnil na Rezek. Po propuštění u armády se ujal vedení Židovských náboženských obcí ČSR a byl ustanoven zástupcem hlavního rabína. Jeho život nečekaně končí v prosinci roku 1948, při pracovní cestě do Izraele, kdy došlo za nejasných okolností k havárii jeho letadla.²⁵

Životní příběh Františka Petružely je možná prozaičtější, nicméně jeho zásluhy to nijak neumenšuje. „Padre“, jak se Petruželovi později říkalo, původně nemířil do armády. Jeho přáním bylo studium teologie v Římě. Vyslán tam byl spolu se dvěma bratry v roce 1939. Cestovali přes Francii, což se jim stalo osudným. Vzhledem k válečnému události byli nuceni zůstat v Paříži a 4. června 1940 byli na čs. konzulátu odvedeni do legií. I Petružela začínal jako řadový voják, záhy však byl povýšen na podporučíka duchovní služby po dobu válečné potřeby. Z Francie byl i s jednotkou převelen do Anglie, kde se na čas setkal i s páterem Vaníčkem. Jejich cesty se rozešly, když byl podporučík Petružela poslán na Střední východ.²⁶

V Tobruku se osobně setkal mimo jiné i s rabínem Hanušem Rezkem. O jejich prvním setkání napsal: „*Přišel k naší jednotce, až když jsme byli podruhé u Tobruku [...] ostatní důstojníci čekali, co budeme my dva dělat, až se ocitneme proti sobě tváří v tvář. Myslím, že byli trochu zklamáni, když se nic nedělo a když jsme si spolu dali přípitek na uvítanou. Celkem jsme spolu vycházeli dobře... Ještě si vzpomínám, že*

²⁴ Srov. FLOSMAN, M. *Padre a Rebe*, s. 118-124.

²⁵ Srov. Tamtéž, s. 136-144.

²⁶ Srov. Tamtéž, s. 91-104.

»Rebe«, jak jsme mu říkali, byl rozšafný pán, který měl v sobě dostatečnou zásobu humoru, aby se stal oblíbeným u vojáků.“²⁷

Ačkoliv zřejmě nesloužili po celou dobu u stejných jednotek, zbytek války strávili oba duchovní podobně, tedy v Normandii a u Dunkerque. Po kapitulaci Německa kaplan Petružela odjel, se svou brigádou, rovnou do Československa. Po propuštění z armády byl ustanoven kaplanem a administrátorem děkanského úřadu v Zákupch. Bohužel, stejně jako mnoho dalších válečných hrdinů, byl i on posuzován poúnorovým režimem a obviněn z reakčních projevů, posléze i z ilegální činnosti a vyzvědačství. Nakonec byl za pobuřování proti republice odsouzen na dva roky vězení, které si odpykal ve věznici na Mírově. Po propuštění a následné internaci v želivském klášteře si našel práci mimo jiné například v kamenoprůmyslu. Dočkal se i významných změn v osobním životě. Nejprve uzavřel v roce 1959 občanský sňatek a po laicizaci v roce 1968 i svatbu církevní. Dlouhý život Františka Petružely skončil 3. července 2007 ve věku 93 let.²⁸

„František Petružela a Hanuš Rebenwurtzel-Rezek konali bohoslužby, pohřbívali padlé, distribuovali tiskoviny a vedli nejen duchovní rozhovory. Svoji přítomností v první linii, bohatou osvětovou prací a kulturními aktivitami se snažili vojákům zpříjemnit dny všední i sváteční, dny bojového nasazení i odpočinku, dny pravidelného vysilujícího výcviku, dny naplněné úmornou službou a striktním plněním rozkazů, dny mnohdy plné beznaděje a sebezapření. Mladým mužům a všem vojákům bez rozdílu se snažili být nablízku. Protože voják je také člověk, který má srdce a svědomí, o něž je třeba mužně pečovat. A to vojenští kaplani dobře vědí.“²⁹

1.3 Útlum vojenské duchovní služby v období po II. světové válce

V prvních měsících po 2. světové válce vše nasvědčovalo tomu, že záslužná práce vojenských duchovních bude bez problémů pokračovat. Ministr národní obrany se osobně zasadil o plynulou návaznost na činnost kaplanů během války. Mnoho kaplanů, působících za války v zahraničí, se vrátilo a s nejlepšími úmysly pokračovalo ve svém

²⁷ Srov. Hanuš Rezek (Rebenwurtzel), [on line]. [cit. 12.3.2019] Dostupné na: http://www.nasinebocizi.cz/wp-content/uploads/2014/02/1-08_Hanus_Rezek.pdf

²⁸ Srov. FLOSMAN, M. *Padre a Rebe*, s. 110-117.

²⁹ Tamtéž, s. 214.

poslání na svých stávajících pozicích, případně nastoupili do vojenských nemocnic, nebo se věnovali správě v rámci vojenského matričního úřadu.³⁰

„Činnost vojenských duchovních byla zaměřena především do oblasti nábožensko-mravní a správní. V okruhu své působnosti měli pečovat o duchovní a mravní úroveň vojenských osob všech vyznání tak, aby přispívali k upevnění jejich kázně, charakteru, družnosti, lásky a věrnosti k vlasti a dospěli tak k vážnému nazírání na život a uvědomění si vážnosti svého vojenského povolání. Sami o sobě museli být příkladem ušlechtilých mravů a vzorného života.“³¹

K zásadnímu obratu došlo po únorových událostech v roce 1948. Ideologie, založená na koncepci marxismu – leninismu a ateismu, přinesla do společnosti mnoho perzekucí. Snaha o vytěsnění křesťanství byla jedním z hlavních cílů. To se pochopitelně promítalo i ve fungování duchovní služby v armádě. 23. 5. 1950 bylo nejvyšší radou obrany státu rozhodnuto o zrušení duchovní služby. Kaplani byli postupně pod různými záminkami propouštěni z armády a nebyli ve svých funkcích nahrazováni. Mnozí z nich, ač byli válečnými hrdiny, skončili ve vězení, nebo byli internováni.³²

Nejznámějšími internačními tábory byl klášter redemptoristů na Hoře Matky Boží v Králíkách a premonstrátský klášter v obci Želiv na Pelhřimovsku. Želivský klášter se po násilném zabrání stal na čas domovem a zároveň vězením mnoha řeholníků. Řada z nich, jak bylo již uvedeno, byli bývalí vojenští duchovní (z výše jmenovaných např. páter Vaníček, páter Petružela, ...a mnoho dalších). Z civilních kněží, kteří zde nedobrovolně pobývali nelze nezmínit alespoň kardinála Františka Tomáška, nebo arcibiskupa Karla Otčenáška. Od roku 1950 po rok 1956 zde bylo vězněno téměř 500 kněží.³³

„Klášter byl pod přísným dozorem. V celém jeho okolí byla rozmístěna řada mužů ozbrojených samopaly. Jejich přítomnost budila mezi lidmi značný rozruch. V hlášení z 15. dubna 1950 bylo uvedeno, že mezi občany, kteří patřili k přívržencům kláštera,

³⁰ Srov. *Historie duchovní služby v armádě* [online]. [cit. 10.3.2019]. Dostupné na: <http://www.vira.cz/Texty/Clanky/Historie-duchovni-sluzby-v-armade.html>

³¹ UHER, Z. *Duchovní služba Armády České republiky*, Diplomová práce, 2010, s. 35.

³² Srov. Tamtéž, s. 39-41.

³³ Srov. *Želivský klášter vzpomínal na internované kněží a řeholníky*. [on line]. [cit. 10.3.2019]. Dostupné na: http://www.christnet.eu/...vzpominal_na_internovane_knezi_a_reholniky.url

*panoval názor, že opatření, která byla učiněna proti želivskému klášteru i proti klášterům ostatním, byla příliš tvrdá. Zřízení internačního tábora pro řeholníky pak tito lidé vnímali spíše jako založení koncentračního tábora pro kněze.*³⁴

Uplatnění nacházeli bývalí vojenští kaplani především ve státní správě, na matričních úřadech, kde například evidovali vojenské hroby, případně, stejně jako ostatní kněží, zpravovali přidělenou farnost. Vojenskou brannou povinnost absolvovali duchovní u tzv. Pomocných technických praporů a Technických praporů na neomezenou dobu, kde však pracovali pouze jako řadoví vojíni a nesměli oficiálně vykonávat duchovní službu. Výchovná role v armádě byla přidělena politickým důstojníkům.³⁵

S příchodem komunismu byla činnost vojenských kaplanů na téměř padesát let přerušena. Díky intenzivní práci a entuziasmu pokračovatelů se po pádu totalitního režimu podařilo vrátit duchovní službu zpět do armády Československé republiky a navázat tak na tradice, které sahají hluboko do minulosti.

1.4 90. léta a vstup do nového tisíciletí

1.4.1 Renesance duchovní služby v AČR po roce 1989

Veliké vnitropolitické a společenské změny, které započali po „Sametové“ revoluci v listopadu 1989, se pochopitelně týkaly i armády Československé republiky. Na poli duchovním to fakticky znamenalo nový začátek, neboť spolupráce armády a církve byla přerušena na ničivě dlouhou dobu. Díky okamžité aktivitě a nadšení zapojených osob se podařilo v krátké době položit základ pro znovuzapojení duchovních do armády. Prvním výsledkem bylo již v roce 1990 stanovení tzv. Branného zákona, který umožňoval všem vojákům svobodu projevu náboženského vyznání, dále účast na náboženských obřadech

³⁴ DVOŘÁK, M. *Želivský klášter ve 40. a 50. letech 20. století*, Diplomová práce, 2011, s. 41.

³⁵ Srov. *Historie duchovní služby v armádě* [online]. [10.3.2019]. Dostupné na: <http://www.vira.cz/Texty/Clanky/Historie-duchovni-sluzby-v-armade.html>

a v neposlední řadě garantoval vstup do vojenských prostor duchovním, kteří byli příslušníky státem uznávaných církví.³⁶

I přes okamžité jednání příslušných složek, trvalo téměř deset let, než byla koncepce duchovní služby v AČR vytvořena. Následující roky byla Ministerstvem obrany ČR vyzvána ke komunikaci Ekumenická rada církví a z této prvotní spolupráce došlo v roce 1995 ke zrodu Oddělení humanitní služby, které se stalo dalším mezičlánkem ke konečnému úspěchu. Hlavním úkolem této instituce bylo zkulturnění a zkvalitnění pracovních i duchovních podmínek vojáků, za účasti duchovní služby. Je zřejmé, že motivací k obrodě duchovní služby v armádě byla nejen osobní potřeba jednotlivých vojáků, ale také zřejmá snaha přiblížit se struktuře, fungující v zahraničních armádách. Je nesporné, že snaha připojit se v budoucnu k severoatlantické alianci (NATO), byla v rámci politiky státu řešena velmi záhy po listopadovém převratu.³⁷

Zdařile probíhající restrukturalizace armády vedla k tomu, že již počátkem roku 1996 Ministerstvo obrany ČR rozhodlo o účasti českých ozbrojených sil na zahraniční misi v rámci mezinárodních jednotek IFOR v Bosně a Hercegovině. V této souvislosti byl osloven biskupem Cirklem Mons. Th.Lic. Tomáš Holub, Th.D. a požádán, aby se této mise zúčastnil jako vojenský kaplan. Ten nabídku neodmítl a následně stal se základním pilířem vznikající duchovní služby AČR.³⁸

„Zajímavým momentem bylo, že oni se vlastně povětšinou dozvídali až ex post o tom, že jsem kaplan. Neměl jsem žádné označení a do role kaplana jsem vstupoval z pozice vojáka, který prostě funguje jako všichni ostatní. Přiznávám se, že jsem pak zcela vědomě tohoto momentu využíval. Překvapení vojáků, že ten člověk, se kterým před chvílí hráli fotbal, je kaplan, hrálo velkou roli. To překvapení, že člověk, který se chová naprosto normálně, dělá ve skutečnosti něco „nenormálního“ a má „nenormální“ funkci, totiž budilo pozitivní zvědavost a zájem. Detailně si vzpomínám na situaci tehdy s tiskovým důstojníkem našeho kontingentu, který mezi čerstvě dorazivšími vojáky českého kontingentu, mezi kterými jsem byl i já, hledal sparringa na

³⁶ Srov. *Historie duchovní služby v armádě* [online]. [10.3.2019]. Dostupné na: <http://www.vira.cz/Texty/Clanky/Historie-duchovni-sluzby-v-armade.html>

³⁷ Srov. UHER, Z. *Duchovní služba Armády České republiky*, Diplomová práce, 2010, s. 42-43.

³⁸ Srov. Srov. *Historie duchovní služby v armádě* [online]. [10.3.2019]. Dostupné na: <http://www.vira.cz/Texty/Clanky/Historie-duchovni-sluzby-v-armade.html>

kondiční běhání. Tak jsme běželi a on někde v polovině okruhu povídá: „Hele, on s vámi přijel taky nějaký farář. Já se totiž o něj mám postarat.“ Tak to byl přesně typ situací, které mi pak prakticky otevíraly možnost tvořivěji komunikovat s mnohými vojáky.“³⁹

Mons. Th.Lic. Tomáš Holub, Th.D.

Úspěšné působení Mons. Holuba v Bosně jistě podpořilo komunikaci Ministerstva obrany ČR s církevními představiteli. Na podkladě jednání vznikla 3. června 1998 mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí smlouva o spolupráci, postavená na vědomí potřeby šíření svědectví o křesťanské víře a naději v jednotě mezi příslušníky armády ČR. Krom toho je ve smlouvě jasně daná koncepce duchovní služby. „Jedná se o nabídku pomoci, určenou všem, kteří o tuto formu pomoci mají zájem. Každý může pomoc duchovního přijmout, ale i odmítnout. Jeho poslání však není v jednotkách armády primárně evangelizační, tj. práce vojenského duchovního nemá být motivována snahou o získání nových věřících pro jeho církev.“⁴⁰

V týž den byla také podepsána dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí. Dohoda vymezuje podmínky pro působení duchovních jednotlivých církví, ošetřuje zejména jejich finanční a materiální zabezpečení a dále definuje funkční náplň a status vojenského duchovního. Vyhlášením rozkazu z úst ministra obrany a slavnostním podepsáním těchto dohod 22. června 1998 byla s konečnou platností vrácena duchovní služba do armády. Prvním hlavním vojenským kaplanem se stal Mons. Th.Lic. Tomáš Holub, Th.D.⁴¹

1.4.2 Mons. Th.Lic. Tomáš Holub, Th.D.

Tomáš Holub, se narodil 16. srpna 1967. Studia v litoměřickém konviktu přerušil, aby nastoupil povinnou základní vojenskou službu. Absolvoval ji za dob totalismu i když na samém konci. Lze předpokládat, že realita vojenské služby, včetně

³⁹ DUS, J.; HOLUB, T. *Hledání cesty*, s. 68.

⁴⁰ Srov. *Historie duchovní služby v armádě* [online]. [10.3.2019]. Dostupné na: <http://www.vira.cz/Texty/Clanky/Historie-duchovni-sluzby-v-armade.html>

⁴¹ Srov. Tamtéž.

negativních zážitků, kdy byl například svědkem sebevraždy vojáka kvůli šikaně, jistě ovlivnila jeho budoucí životní kroky. Po revoluci dokončil studia a v roce 1993 byl biskupem Karlem Otčenáškem vysvěcen na kněze. Po vysvěcení odešel do Kutné Hory, kde působil jako kaplan a spirituál na Církevní gymnázium sv. Voršily.⁴²

Jak již bylo uvedeno, odjel v roce 1996 jako první vojenský kaplan do zahraniční mise v rámci jednotek IFOR. Tato výzva se mu stala osudnou a určila směr jeho poslání. Setrval v armádě jako kaplan v Havlíčkově Brodě a při tom se intenzivně věnoval otázce obnovy vojenské duchovní služby v AČR, přičemž spolupracoval především s Jaromírem Dusem. V roce 1999 se stal hlavním kaplanem AČR a v této funkci setrval 7 let, během kterých se mu podařilo plynule začlenit duchovní službu do všech jednotek ozbrojených sil ČR. Po opuštění postu hlavního kaplana pokračoval Mons. Holub ve studiu teologie, které úspěšně zakončil doktorskou prací z křesťanské etiky na téma „spravedlivé války“. Následně působil jako generální sekretář České biskupské konference, kapitulní děkan Královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě a poradce ministra obrany pro duchovní službu v rezortu AČR.⁴³

„...Ve službě duchovních v armádě se tedy nejedná o misijní hlásání víry, - kaplan nikdy nemluví o věcech víry jako první; nejedná se ani o jakési moralizování a napomínání, - základem pro kaplana je úcta ke svobodě každého jednotlivce, ale jde především o službu naslouchání, o službu spoluprožívání pracovních i osobních radostí i těžkostí v úctě k osobnímu tajemství každého, kdo se kaplanovi svěří.

Tato služba je náročná a my vojenští kaplani jsme velmi vděční, že v ní nejsme sami, že mezi sebou vytváříme ekumenické společenství, jež nás posiluje, že máme jistotu podpory mnoha lidí z různých církví, kteří se za nás modlí, že ve vlastní modlitbě nalézáme Boží posilu. Velmi si vážíme také vzájemně se doplňující spolupráce s vojenskými psychology, vrchními praporčíky a se všemi, kterým leží na srdci lidský rozměr života vojáků a jejich rodin.“⁴⁴

Mons. ThLic. Tomáš Holub, Th.D.

⁴² Srov. DUS, J.; HOLUB, T. *Hledání cesty*, s. 64.

⁴³ Srov. Tamtéž, s. 64.

⁴⁴ *Základní informace o Duchovní službě Armády České republiky*. [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=6>

Na závěr je třeba vzpomenout fakt, že byl Mons. Tomáš Holub v roce 2003 papežem Janem Pavlem II. jmenován kaplanem Jeho Svatosti. V únoru 2016 byl Svatým otcem Františkem jmenován sídelním biskupem plzeňské diecéze a o dva měsíce později přijal z rukou kardinála Dominika Duky biskupské svěcení. S ním převzal úřad diecézního biskupa.⁴⁵

1.4.3 Mgr. Jaromír Dus

Druhým jménem skloňovaným v souvislosti se založením současné duchovní služby v AČR byl Jaromír Dus (narozený 27. srpna 1938 v Brně). Po absolvování gymnasia se přihlásil na Komenského evangelickou teologickou fakultu, což bylo, vzhledem k politické situaci v padesátých letech, velmi troufalým krokem. Fakultu zdárně dokončil, a ještě jako student dostal umístěnku do Benešova. Díky politickému uvolnění v období Pražského jara mu bylo umožněno vycestovat do Anglie a studovat na Westminster College v Cambridge. Po svém návratu sice krátce pracoval jako farář v Praze, ale byl mu odňat státní souhlas k výkonu povolání kněze, a proto vystřídal několik civilních zaměstnání. V téže době byl také za údajné podvracení republiky trestán a strávil dohromady 15 měsíců ve vazebních věznicích na Pankráci, Borech a v Ruzyni.⁴⁶

Rehabilitován byl až po roce 1989 a vzápětí se stal farářem v Praze na Vinohradech. V první polovině devadesátých let se začal intenzivně zabývat možností obnovy vojenské duchovní služby. Stal se jedním z jednatelů za Ekumenickou radu církví a spolu s Tomášem Holubem sestavil podmínky pro Dohodu o spolupráci mezi Ministerstvem obrany a církvemi o duchovní službě.

V letech 1998 až 2004 se Mgr. Jaromír Dus zabýval, coby poradce ministra obrany, především otázkou propojení vojenské duchovní služby u nás s duchovní službou v jednotkách NATO.⁴⁷

⁴⁵ Srov. Mons. Tomáš Holub, *biskup plzeňský*. [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na: <https://www.bip.cz/cs/biskup>

⁴⁶ Srov. DUS, J.; HOLUB, T. *Hledání cesty*, s. 8.

⁴⁷ Srov. Tamtéž.

„Tímto textem chci poděkovat všem, kdo se na vzniku a vytváření duchovní služby v AČR nějakým způsobem podíleli. Bylo jich mnoho. V církvích i na Generálním štábu AČR, doma i v zahraničí.

Můj hlavní dík patří ale kaplanům, kteří vojákům a jejich rodinám slouží, sloužili a budou sloužit – statečně, vynalézavě a rádi.“⁴⁸

Ze vzpomínek Jaromíra Duse

1.4.4 Vojenský kaplan Petr Šabaka

V současné době je v aktivní službě 32 vojenských kaplanů, z toho je jedna žena. Mezi ně patří již řadu let i kpt. Petr Šabaka. Narodil se v roce 1978 v Hradci Králové, kde vystudoval biskupské gymnázium Bohuslava Balbína, které jej nasměrovalo na cestě ke kněžství. Jeho studia pokračovala v litoměřickém teologickém konviktu, na Katolické teologické fakultě UK v Praze a ukončil je na Papežské Lateránské univerzitě v Římě. Vysvěcen na kněze byl v roce 2005. Po vysvěcení působil dva roky v jičínské farnosti.⁴⁹

Do AČR vstoupil v roce 2007 a jeho služba začala postem kaplana vojenské střední školy a Vyšší odborné školy v Moravské Třebové. V průběhu roku následujícího se zúčastnil zahraniční mise v Afghánistánu. Po skončení mise se vrátil do Moravské Třebové a setrval zde do roku 2013, kdy byl převelen k 31. pluku radiační chemické a biologické ochrany v Liberci. U této jednotky působí dodnes.⁵⁰

Kromě plnění svých duchovních a vojenských povinností je Petr Šabaka velmi činný na poli literárním. Jeho mnohá pastorační kázání jsou dostupná na internetových stránkách⁵¹, publikoval již několik knih. Zajímavou reflexí života vojenského kaplana je jeho kniha *Dopisy z Kábulu*, ve které zveřejňuje dopisy psané svým blízkým z mise v Afghánistánu.

⁴⁸ DUS, J.; HOLUB, T. *Hledání cesty*, s. 11.

⁴⁹ Srov. ŠABAKA, P. *Dopisy z Kábulu*, s. 25.

⁵⁰ Srov. Petr Šabaka. [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na: <http://www.kaplani.army.cz/petr-sabaka>

⁵¹ *Autorský rejstřík – Šabaka Petr*. [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na: <https://www.pastorace.cz/Rejstrik-autorsky/sabaka.html>

[...] včera přijeli kluci z Lógaru. To je další česká mise v Afghánistánu. Lógar je od nás vzdálen tak sedmdesát kilometrů. Bezpečnostní situace je tam mnohonásobně horší. Zrovna předečtírem najelo jedno jejich auto na minu. Auto bylo úplně zničené, ale celá osádka z toho vyvázla jen s modřinami a odřeninami. Byl to docela zázrak. Když přijeli, tak mi jeden z vojáků říkal: »Padre, tak Bůh zase zvítězil. Díky za modlitby.« Věřím, že se Bůh stará...“

Úryvek z knihy Dopisy z Kábulu⁵²

2 Legislativa a etika práce kaplana AČR

„Vojenští kaplani jsou duchovní, které do jejich služby vysílají společně všechny křesťanské církve sdružené v Ekumenické radě církví a v České biskupské konferenci, aby ve vojenském prostředí sloužili všem, kteří o pomoc požádají.

Motivem pro službu vojenských kaplanů je parafráze zásadní věty z dokumentu katolické církve *Radost a naděje*, která říká: **„Radosti a starosti vojáka jsou radosti a starosti vojenského kaplana.“**⁵³

2.1 Vymezení duchovní služby

Duchovní služba v armádě má v rezortu Ministerstva obrany dlouholetou tradici, přičemž tvoří, vzhledem ke svému vysoce specifickému zaměření, samostatnou jednotku. Nejvyšší post v rámci duchovní služby AČR zaujímá hlavní kaplan, který přímo podléhá osobě náčelníka Generálního štábu AČR. V otázkách koncepce a úkolů duchovní služby spolupracuje Ministerstvo obrany s Radou pro duchovní službu. Členy této Rady jsou hlavní kaplan AČR, poradce ministra obrany pro duchovní službu, zástupce Ekumenické rady církví, zástupce České biskupské konference, zástupce AČR a zástupce Civilní ochrany. Každý kaplan, přidělený ke konkrétní jednotce, je podřízen

⁵² ŠABAKA, P. *Dopisy z Kábulu*, s. 78.

⁵³ *Pro zájemce o službu kaplana*. [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na: <http://www.kaplani.army.cz/pro-zajemce-o-sluzbu-kaplana>

jejímu veliteli. Nicméně po odborné stránce (tedy v úkolech duchovní služby) je jeho nadřízeným duchovní na vyšším velitelském stupni.⁵⁴

2.2 Pojetí duchovní služby v rezortu MO

2.2.1 Výběr vhodného kandidáta

Kandidáta pro post vojenského kaplana vybírá vedení příslušné církve, které jej osloví s nabídkou, rozhodnutí je však dobrovolné. Popřípadě se zájemce sám aktivně přihlásí svým nadřízeným. V hodnost duchovního posuzuje ekumenická komise, která je složena z hlavního vojenského kaplana, psychologa, zástupce ERC, a zástupce ČBK. Podmínkou schválení uchazeče je jednomyslné schválení touto komisí.⁵⁵

Kritéria, podle kterých je kandidát hodnocen, lze rozdělit na složku osobnostní, vojenskou a církevní. Mezi osobnostní předpoklady patří zejména schopnost komunikace v psychicky i fyzicky náročném prostředí, soběstačnost, zvládání samoty a pro případ účasti v zahraničních misiích také znalost angličtiny. Z hlediska vojenské připravenosti je prioritní ochota stát se vojákem, absolvování vojenského výcviku, odpovídající zdravotní stav, fyzická zdatnost a věk do 40 let v okamžiku nástupu. Církevní složka zahrnuje ukončené teologické vzdělání s praxí ve farnosti či sboru v délce minimálně dvou let, pověření od vlastní církve a v neposlední řadě správné chápání duchovní služby v armádě (ne primárně evangelizační, ale ekumenická).⁵⁶

V případě schválení kandidáta, podepisuje budoucí vojenský kaplan toto prohlášení:

„Já XY, duchovní církve Z prohlašuji, že jsem seznámen s podmínkami, stanovenými smlouvou mezi ERC a ČBK a dohodou mezi ERC a ČBK a rezortem MO o Duchovní službě v rezortu MO, za jakých budu jako společný zástupce všech církví účastných na této smlouvě působit v duchovní službě.

⁵⁴ Srov. RADA, R. *Služební zbraně v rukou vojenských kaplanů*, Bakalářská práce, 2015, s. 25.

⁵⁵ Srov. *Smlouva mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí*. [online]. [12.3.2019]. Dostupné na: <http://www.cirkev.cz/res/data/004/000523.pdf>, s. 2.

⁵⁶ Srov. Tamtéž.

Přijímám toto poslání jako skutečnou službu, chci veškerou svoji vnější činnost podporovat osobní modlitbou. Spoléhám se na Boží pomoc a také na modlitby všech církví, které mne do této služby vysílají.

Jsem si vědom, že mohu působit v této službě jen tehdy, jestliže bude trvat platnost mého pověření od mé vlastní církve, od ECR a ČBK.

*Chci přispívat k vytváření bratrského společenství mezi vojenskými duchovními. Kéž mi Bůh k tomu pomáhá. Amen.*⁵⁷

2.2.2 Náplň práce vojenského duchovního

Duchovní služba v armádě není primárně evangelizační, nemá za úkol získávat nové příslušníky pro svou víru. Je budována na ekumenickém základě, je určena všem a každý jednotlivec má právo o službu požádat, přijmout ji, ale i odmítnout.⁵⁸

Posláním vojenského duchovního je podpora velitelů v jejich odpovědnosti za bezpečí vojáků, a především nabídka pomoci v pracovních i osobních nesnázích všem, kdo o ni požádají. Dále by měl kaplan přispívat k rozvoji demokratických tradic evropské kultury v rezortu Ministerstva obrany. V neposlední řadě by měl duchovní spolupracovat s duchovními ostatních církví, včetně duchovních působících v zahraničních armádách.⁵⁹

*„Náplň práce duchovní služby je velmi rozmanitá. Mimo to, že vykonává duchovní službu, včetně bohoslužeb, v rámci své jednotky, je také poradcem svého velitele v otázkách vojenské etiky, morálky a mezilidských vztahů. Svým aktivním přístupem a osobním příkladem usiluje o zlepšování mezilidských vztahů, hájí zájmy všech pracovníků rezortu bez ohledu na jejich vyznání, případně jim zprostředkovává kontakt s duchovními jejich církví. V případě potřeby je v kontaktu s rodinami vojáků a doporučuje odbornou pomoc.“*⁶⁰

⁵⁷ Smlouva mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí. [online]. [12.3.2019]. Dostupné na: <http://www.cirkev.cz/res/data/004/000523.pdf>, s. 1-2.

⁵⁸ Srov. Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ RADA, R. *Služební zbraně v rukou vojenských kaplanů*, Bakalářská práce, 2015, s. 28.

„Kaplan AČR má právo kontaktu se všemi členy dané jednotky, účastní se velitelských porad, připomínkuje jednání, která se dotýkají lidského rozměru vojenské služby. Dále také spolupracuje s duchovními ostatních církví a náboženských společností (pokud jejich působení není v rozporu s činností a posláním rezortu Ministerstva obrany), i s duchovními zahraničních armád při mezinárodních vojenských akcích. V rámci svých kompetencí jsou vojenští kaplani ve spojení s vojenskými lékaři, psychology a sociálními pracovníky.“⁶¹

2.3 Etika kaplana AČR

„Ve službě duchovních v armádě se tedy nejedná o misijní hlásání víry – kaplan nikdy nemluví o věcech víry jako první; nejedná se ani o jakési moralizování a napomínání – základem pro kaplana je úcta ke svobodě každého jednotlivce; ale jde především o službu naslouchání, o službu spoluprožívání pracovních i osobních radostí i těžkostí v úctě k osobnímu tajemství každého, kdo se kaplanovi svěří.“⁶²

Služba vojenského duchovního je určena pro všechny příslušníky rezortu Ministerstva obrany a do velké míry se vymyká klasické křesťanské pastorační péči. Mezi jeho úkoly převažuje služba přítomností a duchovní poradenství, při němž nezdědka dochází ke spolupráci s ostatními pracovníky pomáhajících profesí, zejména s psychology. Pro vojáky, kteří jsou praktikujícími křesťany, je pastorační služba kaplana vnímána jako komplement standardní pastorační služby, nikoliv jako její náhrada. Prostřednictvím etických seminářů, které probíhají v souvislosti s kariérovým vzděláváním vojáků nebo u příležitosti výjezdů do zahraničí, dbá současně duchovní služba o rozvoj etické roviny vojenské služby.⁶³

Přestože je kaplan v armádě rovnocenným vojákem, jeho práce je výrazně specifická a nemohou mu být zadávány takové úkoly, které nesouvisí s jeho činností.

⁶¹ RADA, R. *Služební zbraně v rukou vojenských kaplanů*, Bakalářská práce, 2015, s. 28.

⁶² *Pro zájemce o službu kaplana*. [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na: <http://www.kaplani.army.cz/pro-zajemce-o-sluzbu-kaplana>

⁶³ Srov. Tamtéž.

Podstatné je, že ačkoliv absolvuje plnohodnotný vojenský výcvik, nesmí být v rámci služby nucen používat osobní zbraň.⁶⁴

Je nesporné, že etika vojenského kaplana koresponduje s etikou vojáka jako takového.

Kodex etiky vojáka

Kodex etiky vojáka vyjadřuje tradiční vojenské hodnoty, které má každý voják ctít. Těmito hodnotami jsou:

Odpovědnost a smysl pro povinnost

„uvědomuj si své povinnosti, projevuj iniciativu a tvořivý přístup ke službě“

Obětavost

„dej všechno, dej víc, než dostáváš, uvědom si, že úspěch celku stojí výš než úspěch jednotlivce“

Odvaha

„neboj se rozhodnout a přijímat nové výzvy, měj sílu překonat složité, nebezpečné a riskantní situace“

Věrnost

„bud' oddaný své zemi a její armádě a loajální ke svým nadřízeným, respektuj své spolupracovníky“

Čest

„bud' přímý a zásadový, jednej vždy v souladu se svým svědomím, tvé poslání tě zavazuje“⁶⁵

⁶⁴ *Pro zájemce o službu kaplana.* [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na: <http://www.kaplani.army.cz/pro-zajemce-o-sluzbu-kaplana>

⁶⁵ Tamtéž.

3 PASTORACE

3.1 Vymezení pojmů pastorage a pastorální teologie

3.1.1 Pastorage

„*»Dám vám pastýře, podle svého srdce.« (Jer 3,15). Těmito slovy proroka Jeremiáše slibuje Bůh svému lidu, že ho nenechá bez pastýřů, kteří ho mají shromažďovat a vést: »Vzbudím nad nimi pastýře, kteří je budou pást, a nebudou se již bát ani strachovat« (Jer 23,4)“⁶⁶*

Vzhledem k původnímu významu slova pastor – tedy pastýř (z lat.), lze vnímat pastorage jako provázení člověka životem v duchu evangelia a péči o jednotlivce i skupiny při jejich cestě k Bohu. Časté přirovnání Ježíše k pastýři a ostatních lidí k jeho ovcím dostatečně vystihuje podstatu tohoto poselství. Hlavním symbolem přetrvala až do současnosti pastýřská berla, která je nezaměnitelným atributem při významných křesťanských událostech.⁶⁷

Pojem pastorage může tedy být chápán jako synonymum pro základní úkol církve, tj. služba lidem. Jejím hlavním cílem je pomáhat při hledání a upevňování víry, při řešení nelehkých životních situací a doprovázení na cestě ke spáse. Nejdůležitějším nástrojem tohoto poslání je bezesporu víra v Boha, neznámá to však, že pastorage je určena výhradně lidem hlásícím se ke křesťanství, ale je poskytována každému, bez ohledu na kulturní, sociální a duchovní prostředí, ve kterém se pohybuje.⁶⁸

V důsledku rozmanitosti prostředí je nutné uvědomit si dvě roviny, v nichž je pastorační činnost poskytována. Jedná se o rovinu osobní a sociální. Zatímco na osobní úrovni se pastorage zaměřuje na cestu víry jednotlivce a již zmiňovanou podporu a pomoc ve svízelných situacích, sociální rovina je vztahem ke společnosti jako celku.

⁶⁶ JAN PAVEL II. *Pastores dabo vobis*, s. 7.

⁶⁷ Srov. VARGA, R. *Náboženská dimenze člověka – možnosti a způsoby rozvoje, Duchovní služba v Armádě České republiky*. Diplomová práce, 2012, s. 2.

⁶⁸ Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorální teologie pro laiky*, s. 13-14.

Zde je možné odlišovat a pracovat v rozměru širším, to jest v celé společnosti, nebo v užší komunitě, jakou je kupříkladu farnost, případně rodina.⁶⁹

Při určování směru, jakým se bude koncept dané pastorační činnosti ubírat, je nutné uvědomit si, jakého výsledku chceme dosáhnout. Důležitým faktorem je například kdo pastorační činnost provádí, pro koho je určena, jaké budou použity prostředky, co je konkrétním cílem, ...a podobně. Neméně důležitá je otázka spolupráce v rámci ostatních oborů sociálních věd, kterými jsou pedagogika, psychologie či sociologie.⁷⁰

3.1.1.1 Hierarchická struktura pastorační činnosti

„K vedení a neustálému vzrůstu Božího lidu ustanovil Kristus Pán ve své církvi různé služby, které jsou určeny pro dobro celého těla. Služebníci, kteří jsou vybaveni posvátnou mocí, slouží totiž svým bratřím, aby se všichni, kteří patří do Božího lidu, a tím mají pravou křesťanskou důstojnost, snažili svobodně a spořádaně o stejný cíl, a tak dosáhli spásy.“⁷¹

Všichni členové církve mají v rámci své činnosti jednotlivé úkoly, které se liší v závislosti na postavení, které v církvi zastávají. Nicméně veškerá pastorační činnost má společné jmenovatele, jimiž jsou církve jako celek, svět, v němž je třeba vydávat svědectví Kristu a jednotlivci, jemuž je třeba pomáhat na cestě ke spáse. Původní ustanovení činnosti pastorační činnosti, které bylo omezeno pouze na nositele svěcení, bylo po II. vatikánském koncilu změněno a v současnosti se aktéry pastorace automaticky stávají také laici, řeholníci, muži i ženy.⁷²

Hierarchická struktura nemá podstatu organizační, ale svátostnou. To znamená, že v ní nejsou určujícími prvky jednotlivé úkoly pastorace, ale stupeň svěcení, z něhož následně vyplývá náplň pastorační činnosti. Nejvýše je na tomto žebříčku postaven diecézní biskup, který má na starosti celou místní církev. Stará se tak s pomocí spolupracovníků o naplnění základních čtyř úkolů církve. Jimi jsou: hlásání Božího slova, konání bohoslužeb, péče o potřebné a péče o společenství a sdílení víry v něm.⁷³

⁶⁹ Srov. OPATRŇY, A. *Pastorační teologie pro laiky*, s. 48.

⁷⁰ Srov. Tamtéž.

⁷¹ LG 18

⁷² Srov. OPATRŇY, A. *Pastorační teologie pro laiky*, s. 57-58.

⁷³ Srov. Tamtéž, s. 59.

Hlavními spolupracovníky diecézního biskupa jsou světící biskupové, jimž je určena ke správě určitá část diecéze (zastávají tak funkci biskupského nebo generálního vikáře), dále kněží a jáhnové.

Funkci vikáře mohou zastávat také kněží, kterým je jejich biskupem přidělena oblast pastorační služby, podle níž pak zastávají roli faráře, kaplana, administrátora farnosti, či dalších. Kněz je na rozdíl od jáhna nositelem kněžského svěcení. Jáhenské svěcení je naproti tomu chápáno jako předstupeň kněžského svěcení, případně jako trvalý jáhenský stav.⁷⁴

„Úkolem jáhna je, podle toho, jak mu to přidělila příslušná autorita, slavnostně udělovat křest, uchovávat a rozdělovat eucharistii, jménem církve asistovat při uzavírání manželství a žehnat mu, přinášet umírajícímu svátostnou posilu na cestu do věčnosti, předčítat věřícím Písmo svaté, vyučovat a povzbuzovat lid, předsedat bohoslužbě a modlitbě věřících, udělovat svátostiny a vést smuteční a pohřební obřady.“⁷⁵

Velkou skupinu, podílející se na pastorační činnosti tvoří laici. Jedná se o nevysvěcené dobrovolné pomocníky, kteří mohou plnit konkrétní úkoly a po splnění určitých podmínek se mohou stát pastoračními asistenty. Podobnou náplň jako laici mají i nevysvěcení řeholníci, kteří jsou ovšem podřízeni svým řeholním představeným. Na pastorační činnosti se bezesporu podílejí i ostatní věřící, jejichž činnost je jednak koordinována z pozice biskupa, případně probíhá spontánně.⁷⁶

3.1.2 Pastorační teologie

Pastorační neboli praktická teologie je od 18. století samostatná vědní disciplína, zabývající se rozmanitými aspekty pastorační činnosti církve.

⁷⁴ Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační teologie pro laiky*, s. 62.

⁷⁵ LG 29

⁷⁶ Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační teologie pro laiky*, s. 64.

3.1.2.1 Metody pastorální teologie

„Cílem metodologie pastorální teologie je vést jednotlivé subjekty pastorační péče k všeobecně platnému poznání a vytvořit »habitus«, tj. stálou schopnost podle poznané pravdy tvůrčím způsobem samostatně jednat. Metodologie pastorální teologie je založena na autoritě Písma, tradice a pramenů mimo zjevení s bohatým využitím metod experimentálních, pedagogických (v pastorální aplikaci svých výsledků) a teoreticko-deduktivních (tam, kde využívá filozofie a ostatních věd).⁷⁷

Pastorální činnost je vykonávána na základě jednotlivých metod. Jednou ze stěžejních se stala metoda „vidět, posoudit, jednat“. Jak je patrné, pomocí tohoto algoritmu dochází k pozorování a popisu konkrétní situace, následnému vyhodnocení z hlediska teologického a sociologického a konečně k definování a provedení úkonů, které vedou k cíli pastorační péče. Další, poněkud podrobnější metodou, je tzv. „empiricko-kritická“ metoda pastorální teologie. Ta vychází z empiricko-kritické metody praxeologie (vědy, která se soustředí na formulaci úkolů, hledání východisek formou simulace, následná řešení a zhodnocení výsledků). Přestože má tato vědecká metoda při aplikaci mezioborový přesah, převažuje v ní charakter teologický. Podstatou je trvalý odkaz k víře, tradicím a evangeliu a zároveň poukazuje na vývoj církevní praxe v souvislosti s dobou.⁷⁸

3.2 Historický vývoj pastorační péče

Jak již bylo zmíněno, hlavním posláním pastorační péče je hledání, upevňování víry a doprovázení na cestě ke spáse. Z toho vyplývá, že počátek pastorační péče vlastně spadá do počátků křesťanství. V podstatě každá část Bible obsahuje mnoho textů, vztahujících se k pastorační péči. Již v povelikonočním období je zde avizována péče o nové křesťany, nebo snaha o změnu v organizaci křesťanské společnosti.⁷⁹

⁷⁷ AMBROS, P. *Fundamentální pastorální teologie*, s. 101-102.

⁷⁸ Srov. Tamtéž, s. 102-105.

⁷⁹ Srov. Tamtéž, s. 11.

„Každého dne pobývali svorně v chrámu, po domech lámali chléb a dělili se o jídlo s radostí a s upřímným srdcem. Chválili Boha a byli všemu lidu milý. A Pán denně přidával k jejich společenství ty, které povolával ke spáse.“⁸⁰

Apoštol Pavel směřuje k expanzivnímu a organizovanému rozvoji péče, na kterém se podílejí všichni Pavlovi spolupracovníci. V pastorační tak dochází ke stanovení konceptu, založeném na zvěstování, kázání, vzdělávání v oblasti křesťanství, veřejném pokání, církevním řádu, bohoslužbě a službě bližnímu. V sedmém století pak dochází k velké expanzi teologického myšlení a pastorační činnosti, o něž se zasloužil například sv. Jan Zlatoústý, sv. Lev Veliký nebo sv. Řehoř Naziánský.⁸¹

Později, přibližně od desátého století, patřila pastorační (v tehdejší významu především péče o duši) mezi primární úkoly biskupů. O dvě století později, po Lateránském koncilu (1215) se „péče o duši“ promítla do církevní reformy, při níž byla mimo jiné stanovena jednak povinnost zpovědní, jedenkrát do roka, a také povinnost přijímání eucharistie během Velikonoc. Došlo také k velkému rozvoji kněžského úřadu a s tím souvisejícímu rozvoji katedrálních škol pro kleriky i žáky.⁸²

Tridentský koncil, konaný mezi lety 1545 a 1563, přináší další inovace v oblasti pastorační služby. Ta se zaměřuje především na roli biskupa v jeho působení a klade důraz na jeho osobní vztah a zodpovědnost za členy v rámci diecéze. Je stanovena tzv. rezidenční povinnost biskupa, která jej zavazuje neopouštět diecézi na déle než šest měsíců. Zároveň dochází k vymezení teritoriality čili zapovězení působení biskupa jinde než v jeho přidělené oblasti. Změny nastávají i ve výběru vhodného kandidáta na post biskupa, přičemž jsou důkladně hodnoceny jeho osobnostní faktory a zpříšňují se i podmínky svěcení. V souvislosti s tím vznikají kněžské semináře. Jakýmsi symbolem pastorační se stává osoba sv. Karla Boromejského, jehož způsob pastorační činnosti mu přinesla přídomek „ideální pastýř“.⁸³

S dalším vývojem pastorační přichází, zhruba v polovině osmnáctého století, na řadu potřeba systematizovat a rozdělit „péči o duši“ do několika tematických celků a tím tak nasměrovat další vývoj „péče o duši“. Hlavním reformátorem se stává Franz Stephan Rautenstrauch, jehož koncepce pokládá základ nového univerzitního předmětu

⁸⁰ Sk 2,46-47.

⁸¹ Srov. AMBROS, P. *Fundamentální pastorační teologie*, s. 11.

⁸² Srov. Tamtéž.

⁸³ Srov. Tamtéž, s. 12.

Pastorální teologie, jehož výuka byla započata na rakouských teologických fakultách a posléze, v době josefínských reforem, rozšířena do středoevropského regionu.⁸⁴

Duchovní správa byla nově rozdělena na **povinnost hlásat**, do níž patřila katechetika, homiletika a instrukce, jakým způsobem povzbuzovat, trestat a také těšit. Dalším tématem byla **povinnost spravovat a rozdílet svátosti** a posledním **povinnost vzdělávat**, ať už vlastním příkladem, chováním, loajalitou k vrchnosti, laskavým přístupem k farníkům, nebo vlastním vzděláváním.⁸⁵

V devatenáctém století se do popředí dostává rozdělení úkolů duchovních do tří oblastí, s odkazem na tři úřady Krista – prorocký, kněžský a královský. Toto „trojí poslání“ přechází s Kristovou vůlí na církev a stává se tak pastoračním posláním.⁸⁶

K revolučnímu formování výrazu „pastorace“ dochází na popud papeže Jana XXIII., který nechal svolat II. vatikánský koncil. Tomuto tématu je věnována další kapitola.

3.3 Koncepce pastorace v odkazu na II. vatikánský koncil

„Oslovit spásně svět byl ten nejvlastnější úmysl, který svatý papež Jan XXIII. Koncilem sledoval, s nímž sněm souzněl a s nímž se ztotožnil. Je to vůbec to nejvlastnější novum, s jakým druhý vatikánský sněm vstoupil do světa a které ho odlišuje od všech předchozích koncilů.“⁸⁷

II. vatikánský koncil znamená obrovský zvrat v postoji církve nejen ke křesťanství, ale ke společnosti vůbec. Koncil, zahájený 11. října 1962 papežem Janem XXIII. slovy: *„Katolicismus léčil svůj přístup k modernímu světu příliš mnoho odsuzováním a příliš málo milosrdenstvím.“*, trval až do prosince roku 1965 a zúčastnilo se ho přes 2500

⁸⁴ KŘIŠŤAN, A. *Počátky pastorální teologie v českých zemích*, s. 13-14.

⁸⁵ Srov. Tamtéž, s. 13-14.

⁸⁶ Srov. AMBROS, P. *Fundamentální pastorální teologie*, s. 13-14.

⁸⁷ ŠRAJER, J.; KOLÁŘOVÁ, L. a spol., *Gaudium et spes padesát let poté*, s. 12.

biskupů z celého světa. V červnu roku 1963 zemřel Svatý otec a v čele církve jej nahradil Pavel VI.⁸⁸

Základním pilířem reformy, se stal dialog se společností jako celkem. Katolická církev se otevřela komunikaci s ostatními křesťanskými i nekřesťanskými náboženstvími, zvláště s Židy a muslimy a stejně tak s nevěřícími. Jedním z příkladů přiblížení se lidem byl návrh změny při bohoslužbách, která spočívala v užívání národních jazyků, místo latiny. Radikální změny v novém pojetí nebylo jednoduché ustanovit a koncil tak trval mnohem déle, než bylo původně plánováno. Nakonec však došlo ke konsenzu a bylo ustanoveno 16 dokumentů: 4 konstituce, tři deklaráce a devět dekretů. Krom již výše zmíněného nahrazení latinského jazyka těmi národními, lze jako případ reformy uvést například schválení jáhenského svěcení ženatých mužů. „*Všem lidem dobré vůle*“, tedy nejen věřícím byla také prvně určena encyklika Jana XXIII. „*Pacem interris*“.⁸⁹

3.3.1 Gaudium et spes

„Radost a naděje, smutek i úzkost lidí dnešní doby, zvláště trpících a chudých, je radostí i nadějí, smutkem i úzkostí učedníků Kristových a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu. Jejich společenství se totiž skládá z lidí, kteří jsou sjednoceni v Kristu, při svém putování do Otcova království jsou vedeni Duchem svatým a přijali zvěst o spáse, kterou mají předložit všem. Proto také společenství cítí, že je opravdu těsně spjato s lidstvem a jeho dějinami.“⁹⁰

V rámci II. vatikánského koncilu byla ustanovena pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes (Radost a naděje). Ta se stala základním kamenem pastorace v postmoderní společnosti. Zde snad více než v jiných dokumentech koncilu vystupuje do popředí dialog s církevní i necírkevní veřejností. Kromě hledání společné řeči, vzájemného naslouchání a poznávání, je církev otevřená i k přiznání určité neznalosti či chyb. Pozitivně lze vnímat i odvahu udílet konkrétní pokyny nejen

⁸⁸ Srov. *Proč byl svolán Druhý vatikánský koncil? Fakta a mýty o situaci církve doby Pia XII.* [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na:

http://www.christnet.eu/clanky/4971/proc_byl_svolan_druhy_vatikansky_koncil_fakta_a_myty

⁸⁹ Srov. Tamtéž.

⁹⁰ GS 1

směrem k členům církve, ale i všem lidem bez ohledu na náboženské či společenské prostředí, v němž se pohybují.⁹¹

Do popředí zájmu se v pastorační činnosti dostává člověk jako celek, „...*člověk ve své úplnosti, s tělem i s duší, srdcem i svědomím, myslí i vůlí*“, nikoliv pouze jeho duše, jak to bylo praktikováno před koncilem. Současně je zdůrazňován fakt, že člověk není celistvý, pokud nedojde k Bohu. Pro pochopení člověka je tedy nutné, vnímat ho v bytostném vztahu k Bohu. Ve vztahu k člověku Sněm přechází od esenciálního pohledu na člověka k pohledu existenciálnímu, zajímá se tedy o konkrétní osobu s jedinečnými vlastnostmi, schopnostmi i starostmi.⁹²

Dalším důležitým výsledkem Koncilu byl návrat k počátku křesťanství, k učení církevních otců a odkazu Ježíše Krista.

„Ačkoliv Kristus byl Boží syn, prvorozený všeho tvorstva, skrze něhož a pro něhož bylo všecko stvořeno, přece přišel »pro nás a naši spásu«, jinými slovy, přišel, aby se dal do služeb naší spásy. Tak i církev, která je vyvolenou vinicí, snoubenkou Kristovou, nebeským Jeruzalémem, Božím lidem, se musí řídit Kristovou zásadou: »Tak i Syn člověka nepřišel, aby si nechával sloužit, nýbrž aby sloužil« (Mt. 20,28).⁹³

Církev si uvědomuje svůj hlavní úkol, totiž nebýt tu jen pro svou „komunitu“, ale pro celou společnost a pro spásu všech. Proto se vzdává svých dosavadních výhod a vstupuje do otevřeného dialogu se světem. Je nesporné, že pro vedení dialogu je nutné zvládat nejen prezentovat své názory, ale také naslouchat druhé straně. Přestože je církev neomylná ve věcech víry, není možné, aby nekladla otázky, nepokračovala v hledání a nenaslouchala druhým. V souvislosti s moderní dobou dokázal Sněm najít sílu a odvalu objevovat a hledat otázky a úkoly, které pluralitní společnost přináší. Snaha o zapojení do společenského, kulturního i hospodářského dění v celém světě však stále probíhá ve jménu Krista a přináší zvěst o jeho zmrtvýchvstání jako předzvěst našeho spasení. Přestože po koncilní církev odmítá jednostranná spojení, nadále staví na křesťanských základech, jehož důležitost neustále připomíná:

⁹¹ Srov. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 175-177.

⁹² Srov. SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*, s. 246-247.

⁹³ Tamtéž, s. 248.

„Svět se tedy bude sjednocovat a byla by to největší vina křesťanů dvacátého století, kdyby nechali svět, aby se vytvářel a sjednocoval bez nich. Byla by to velká vina křesťanů před lidmi i před Bohem, ale byla by to i velká ztráta pro svět.“⁹⁴

3.4 Specifika pastorační činnosti u kaplanů AČR

Pastorační péče mimo standardní církevní prostředí, jakými jsou nemocnice, policejní jednotky, nebo právě armáda, má určitá pravidla. Předně není žádoucí, pojímat tuto péči jako primárně evangelizační. Přesto jsou při ní používány metody pastorace založené na teologických principech.⁹⁵

3.4.1 Vidět-posoudit-jednat

Jednou ze základních je tzv. metoda „Vidět-posoudit-jednat“, kterou lze použít dvěma způsoby, ve vztahu k pastoračnímu pracovníkovi a ve spojitosti s lidmi, s nimiž se bude zástupce církve setkávat. Pro osobu provozující pastorační činnost znamená první krok *vidět* - postavit se před jednotlivce nebo kolektiv bez předsudků, neovlivněným míněním ostatních, ale snažit se o názor vlastní. Na jeho základě pak v souvislosti s odbornými teoriemi *posuzuje* a tvoří plán pomoci. Logickým vyústěním je *jednání* čili konkrétní pomocné kroky, které kaplan uskuteční. Základním kamenem pro pastorační činnost v necírkevním prostředí je přizpůsobit se do jisté míry okolí a teprve potom je možné začít s pomocí. Víra je zde pro kaplana vnitřní silou více než nástrojem konkrétní pomoci.⁹⁶

Podobně lze tuto metodu aplikovat vůči lidem, s nimiž se kaplan setkává. Vojáci, obdobně jako policisté, nebo hasiči, se dostávají do mnoha svízelných situací, v nichž je ohrožována lidská důstojnost. Díky osobním nebo skupinovým setkáváním s pastoračním pracovníkem je možné dosáhnout změn v jednání i myšlení, které je hlavním cílem při užívání této metody.⁹⁷

⁹⁴ SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*, s. 254.

⁹⁵ Srov. OPATRŇÝ, M. *Východiška a perspektivy duchovní služby u policie*, s. 105.

⁹⁶ Srov. Tamtéž, s. 105-111.

⁹⁷ Srov. Tamtéž, s. 111-113.

3.4.2 Sociální pastorec

Pod pojmem sociální pastorec je myšlena pastorační činnost praktikovaná v konkrétní společenské skupině. Tou může být příkladně farnost, skupina lidí určité věkové kategorie, nebo skupina zaměstnanců některé z pomáhajících profesí, tedy i armáda.⁹⁸

Vzhledem k tomu, že pastorec má především za úkol provázet člověka na cestě ke spáse, lze předpokládat, že je potřebná v jakékoliv sociální skupině. „*Každá pomáhající profese proto ze své podstaty poskytuje pro zkušenost spásy poměrně velký prostor. A lze také říci, že pokaždé, když svou práci chápeme jako určitý způsob pomoci druhému, jeho podporu nebo komunikaci s druhými, zkrátka jako službu druhým lidem, protože plody mé práce zpravidla využívá někdo jiný, stává se tak jakákoliv profese místem, kde lze zakusit spásu.*“⁹⁹

Při pastorační práci v jednotlivých skupinách se často setkávají s duchovními také sociální pracovníci, psychologové, i jiní kliničtí odborníci, proto je důležité, aby se pastorec nezaměřovala za tyto profese. Pastorační pracovník se nesnaží simulovat odbornou péči, jeho hlavním zájmem je přijímat člověka jako jednotlivce bez ohledu na to, zda je věřící, provázet jej na cestě a být mu nablízku, byť pouze svou přítomností.¹⁰⁰

3.4.3 Pastorační rozhovor

Pastoračním rozhovorem se rozumí jakýkoliv dialog s duchovním, vyjma bohoslužby, kázání nebo svaté zpovědi. Oficiální název této metody je *pastoral counselling*, což v doslovném překladu znamená poradenství. V našich poměrech však primárně nejde při rozhovoru o radu jako takovou, nýbrž o „popovídání si“. Odlišností od obou výše zmíněných metod je fakt, že při rozhovoru se téměř výlučně pracuje s jednotlivci. Podstata pastoračního rozhovoru stojí na třech základních pilířích, kterými jsou *otevřenost vůči realitě* – tedy pravdivost a jednota v myšlení i konání pracovníka, *opravdovost a ryzost v jeho chování*, *bezpodmínečná svoboda*, tedy upřímnost, respekt a schopnost přijímat bez předsudků toho, s kým je dialog veden a konečně *otevřenost*

⁹⁸ Srov. OPATRŇY, M. *Východiska a perspektivy duchovní služby u policie*, s. 113.

⁹⁹ Tamtéž, s. 117.

¹⁰⁰ Srov. Tamtéž, s. 118.

vůči sobě, neboli schopnost empatie. Při pastoračním rozhovoru může být duchovní posluchačem, průvodcem i poradcem, a ačkoliv rozmluva nemívá evangelizační charakter, vychází z teologických zákonitostí stejně, jako ostatní pastorační metody.¹⁰¹

3.4.4 Pastorece přítomností

Zcela zásadní formou pastorece aplikované ve vojenském prostředí je pastorece přítomností. V armádě, stejně jako jinde, je nutné, pro úspěšnost poslání kaplana, aby si dokázal odpovědět na zásadní otázky:

„Jak má být žit křesťanský život pro druhé, když »tito druzí« praktikují alternativní religiozitu, nebo s ní sympatizují? Jak by se tedy měla ona »pastorece přítomností« projevovat ve světě smíchaném z pověr všeho druhu, agnosticizmu a religiozity? A jak přitom zůstat jako křesťané těmto světům aktuálně uzavřenými a eschatologicky otevřenými?“¹⁰²

Naše země se díky totalitnímu režimu, který nebyl nakloněn šíření křesťanství, dostala do povědomí, coby jedna z nejateističtějších zemí. Naštěstí se díky otevřené komunikaci mezi církví a zbytkem společnosti pozvolna daří tento mýtus bořit. Příkladem toho je například právě rozšíření ekumenické duchovní služby v nemocnicích, věznicích a samozřejmě také v Armádě České republiky.¹⁰³

Pastorece přítomností má pro práci kaplana zásadní význam. Je vedle diskrétních rozhovorů, liturgických úkonů a služby skryté modlitby nejdůležitější a zároveň časově nejnáročnější formou duchovní péče. Její podstatou je být součástí veškerého dění v rámci vojenské jednotky. Do něho zapadá nejen účast na výcviku, zahraničních misích a speciálních úkolech, ale setkávání se na společenských akcích, sportovních aktivitách a podobně.¹⁰⁴

¹⁰¹ Srov. OPATRŇY, M. *Východiska a perspektivy duchovní služby u policie*, s. 118-124.

¹⁰² OPATRŇY, M. *Pastorece přítomností v prostředí pohanství a nevíry*. [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na: <http://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2013/01/09.pdf>, s. 170.

¹⁰³ Srov. Tamtéž, s. 171.

¹⁰⁴ HOLUB, T. *Pastorační služba v Armádě České republiky*, s. 8-9.

3.4.5 Úskalí práce vojenského kaplana

Práce ve vojenském prostředí se velmi liší od klasického církevního, což s sebou přináší specifika v chování a jednání kaplana. Vojenskou jednotku je nutné vnímat jako soukolí, v němž kooperují jednotliví členové podle přesných pravidel. Proto je obtížné, zachovat si vnímání individuality vojáků. Citlivým tématem je také vedení pastoračního rozhovoru s vojáky, neboť je nutné si uvědomit, že velká část příslušníků armády nemá vztah ke křesťanské víře. Proto je důležité volit správnou formu a obsah sdělení. S postojem vojáků k víře souvisí i další nelehké situace, s nimiž se vojenský duchovní musí vyrovnat. Nedůvěra, někdy i odmítání až pohrdání osobou kaplana není bohužel v našich poměrech výjimkou. I přesto by měl kaplan zachovat vstřícný a aktivní přístup ke svému poslání a neustoupit do pasivity, v níž bude čekat, zda ho někdo vyhledá. Nelze pominout ani jeho roli ve velícím štábu, kde se sice účastní porad, ale vzhledem ke „kněžským tajemstvím“, které jsou podstatnou částí jeho pastorece, může se velícím důstojníkům jevit pasivním, až nepotřebným. Se všemi těmito i mnohými dalšími těžkostmi se musí uchazeč o pozici kaplana v armádě vypořádat a přijmout své poslání s otevřeností a pokorou.¹⁰⁵

Duchovní, kteří si zvolí armádu za své působiště, na sebe kladou vysoké nároky. Jejich práce má obrovský význam a vzhledem k tomu, jakým způsobem se rozvíjí, je patrné, že naši vojenští duchovní odvádějí obdivuhodnou práci.

„Ve smyslu encykliky Jana XXIII. »Pacem in terris« má zásadní význam, aby tato péče byla konána ve vzájemné podpoře všech jednotlivců i profesních skupin dobré vůle, kteří v armádním prostředí, jež je mnohdy velmi složité a vystavené silnému působení zla, sledují stejný cíl jako vojenští duchovní: dobro a důstojnost člověka.“¹⁰⁶

¹⁰⁵ Srov. HOLUB, T. *Pastorační služba v Armádě České republiky*, s. 12-15.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 17-18.

4 Bakalářská práce „Služební zbraně v rukou vojenských kaplanů“

Tato diplomová práce má návaznost na bakalářskou práci na výše uvedené téma. Zároveň by se měla stát jakýmsi protipohledem na stejnou problematiku a tím rozšířit náhled na danou otázku.

4.1 Charakteristika výzkumu

Podstatou bakalářské práce bylo zjistit postoj českých vojenských kaplanů k jejich úkolům v rámci Armády České republiky, a především k nošení a užívání služební zbraně.

Pro kvalitativní výzkumné šetření, byli vybráni vhodní respondenti, kteří byli o spolupráci požádáni buď přímým kontaktem, nebo formou „snowball sampling“¹⁰⁷. Nejvhodnějším postupem pro samotné zkoumání se ukázala metoda hloubkového rozhovoru vedeného pomocí polootevřených otázek. Se souhlasem respondentů byly rozhovory nahrávány a archivovány jako příloha bakalářské práce.

Získané informace od dotazovaných kaplanů byly zanalyzovány, roztríděny podle vhodných kritérií a porovnány mezi sebou. Respondenti odpovídali na tyto otázky:

- I. Jaké byly okolnosti Vašeho vstupu do armády?*
- II. Jak Váš vstup do armády vnímali Vaši blízcí?*
- III. Jaký je Váš vztah ke zbraním (pozitiva, negativa)?*
- IV. Nosíte služební zbraň (v jakých situacích, jaké důvody Vás k tomu vedly)?*
- V. Může kaplan v AČR plnit bez omezení své poslání, přestože odmítne nosit zbraň?*
- VI. Změnil se Váš postoj k nošení zbraně během služby v AČR, kdy a proč?*
- VII. Za jakých okolností byste, podle Vašeho názoru, byl schopen použít zbraň?*
- VIII. Co Vám služba v armádě vzala a čím Vás naopak obohatila?*

¹⁰⁷ Srov. MIOVSKÝ, M. *Příručka k provádění metodou sněhové koule (snowball sampling)*, s. 19.

4.1.1 Respondenti

Výzkumným vzorkem se stalo 6 vojenských kaplanů, působících u různých jednotek AČR. Jejich věk se pohyboval od 31 do 48 let, jednou respondentkou byla žena. Pouze dva kaplani byli příslušníky římskokatolické církve (dále viz tabulka).

Respondent	Věk	Pohlaví	Rodinný stav, děti	Církev	Místo služby	Délka služb y	Účast v zahra niční misi
Tomáš	36	Muž	svobodný	Římskokatolická	Pardubice	3 roky	Ano
Gabriela	40	Žena	Vdaná, 3	Českokobratrská církev evangelická	Vyškov	2 roky	Ne
Ivan	36	Muž	Ženatý, 2	Bratrská jednota baptistů	Přáslavice	6 měs.	Ne
Daniel	31	Muž	Ženatý, 2	Slezská církev evangelická augsburského vyznání	Hranice	4 roky	Ano
Pavel	48	Muž	Ženatý, 3	Římskokatolická	Vyškov	7 let	Ano
Rostislav	37	Muž	Ženatý, 2	Starokatolická církev	Vyškov	6 let	Ano

Obr. 1 Záznamový list¹⁰⁸

¹⁰⁸ RADA, R. *Služební zbraně v rukou vojenských kaplanů*, bakalářská práce, s. 36.

4.2 Výsledky výzkumného šetření

„Vzhledem k přehlednosti práce byly výsledky jednotlivých okruhů zpracovány ihned po interpretaci jednotlivých odpovědí na otázky. Hlavním poznatkem je, že s ohledem na charakterové vlastnosti a osobnostní rysy jednotlivých respondentů, jsou jejich odpovědi na jednotlivé otázky velmi podobné. Shodují se například v motivech vstupu do armády, které jsou v podstatě dva – potřeba životní změny a plnění závazků jednotlivých církví. Všichni dotazovaní byli ke službě v armádě vyzváni svým biskupem, případně přáteli a všichni vstoupili do armády dobrovolně. Názory jednotlivých členů rodin se sice u kaplanů lišily, což je pochopitelné s ohledem na generační rozdíly, nicméně pochopení a podporu ze strany životního partnera udávají opět jednomyslně. Také otázka pozitiv a negativ, které jim služba v armádě přináší, byla zodpovězena téměř totožně. Je překvapivé, že vyslovené záporné, pokud nějaké byly, jsou pro kaplany málo významné. Největší klady vidí ve zkušenosti s prací mimo farnost, v komunikaci s lidmi a navázání mnoha přátelství.

V okruhu otázek týkajících se hlavního cíle, tedy užití zbraně, lze některé odlišnosti pozorovat. Zatímco Tomáš udává spíše negativní postoj ke zbrani, přestože se je naučil respektovat a používat pro případ výjimečné situace, ostatní respondenti mají vztah ke zbrani jako takové spíše kladný. Přesto jim nekoresponduje s prací duchovního, a proto je nosí pouze při plnění specifických povinností, nejčastěji v rámci zahraničních misí. A i tam se snaží je odkládat, pokud je to možné. V této souvislosti je velmi zajímavý fakt, že kaplani zahraničních armád zbraně nenosí vůbec a v případě potřeby mají osobního ochránce. V názorech na použití jsou oslovení duchovní opět jednotní, použití zbraně u nich připadá v úvahu pouze v krajních situacích, pro ochranu svojí a ostatních. Rezolutně vylučují střilet z útočných důvodů i za cenu postihu za neuposlechnutí rozkazu. Závěrem se tedy potvrdil předpoklad, že vojenští kaplani berou osobní zbraň jako vojenský atribut, který patří k vojenské výbavě a respektují nutnost profesního seznámení se s nimi. Jejich posláním je ale v první řadě duchovní služba a vyhrazují si právo na to, že budou zbraně používat jen v omezených situacích“.¹⁰⁹

¹⁰⁹ RADA, R. Služební zbraně v rukou vojenských kaplanů, bakalářská práce, s. 49.

Vedle těchto konkrétních výsledků, vyvstalo v průběhu výzkumu několik dalších otázek a podnětů, které se staly klíčovými pro následující šetření. Z rozhovorů s kaplany vyplynulo, že nejednoznačný vztah ke zbráním v jejich rukou mají i řadový vojáci. Pro některé z nich mohou působit nepatříčně, zatímco pro jiné je zbraň samozřejmostí na jakémkoliv postu v rámci AČR. Objektivní pohled na tuto problematiku by měla přinést tato diplomová práce.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Kvantitativní výzkum

Kvantitativní výzkum proběhl na základě dotazníkového šetření pomocí uzavřených, polouzavřených a otevřených otázek. Ze dvou set rozdaných dotazníků jich bylo 153 zpracováno. 23 dotazníků bylo vyřazeno, neboť nebyly potřebně vyplněny, 24 oslovených dotazník nevrátilo. Podle stanovených klíčů byly odpovědi rozděleny, vzájemně porovnány a statisticky zpracovány. U polouzavřených a otevřených otázek jsem provedl porovnání a objektivní zaznamenání reálných komentářů. Před vyplněním dotazníků byly respondenti seznámeni s účelem, k jakému budou dotazníky použity a byla jim zaručena anonymita.

5.1 Cíle výzkumu

Orientace v prostředí AČR v souvislosti s posláním vojenských kaplanů.

5.1.1 Hlavní cíl:

Pomocí dotazníkového šetření zmapovat názory řadových vojáků na činnost vojenských kaplanů, jejich přínos v armádním rezortu, a především na postoj vojáků vůči služebním zbráním v rukou duchovních.

5.1.2 Dílčí cíle:

- Zmapovat informovanost vojáků o dostupnosti duchovní služby u jejich jednotky.
- Porovnat rozdíl mezi využíváním duchovní služby u jednotek sídlících v České republice a během zahraniční mise.

5.2 Stanovení hypotéz

Hlavní hypotéza:

- Služební zbraň v rukou vojenského duchovního vypadá nepatřičně a vzbuzuje u řadových vojáků rozpaky.

Vedlejší hypotézy:

- Informovanost o kompetencích a činnosti vojenského kaplana je u domácích jednotek nedostatečná.
- Pastorační činnost kaplanů je vojáky vnímána jako přínosná, zvláště při účasti v zahraničních misích.

5.3 Charakteristika a organizace výzkumu

Prvotním impulzem pro výzkumné šetření byla bakalářská práce, respektive výsledky rozhovorů s vojenskými kaplany. Po prostudování historické i současné literatury faktu byl sestaven dotazník. Po zvážení vhodného počtu respondentů, byla oslovena a seznámena s tématem první skupina respondentů z různých vojenských jednotek. Zároveň byli všichni ujištěni o anonymitě a požádáni o výběr dalších kolegů vhodných pro bádání. S respondenty byla výborná spolupráce, jejímž důkazem je vysoká návratnost dotazníků.

Po shromáždění vyplněných dotazníků byly jednotlivé položky rozklíčovány podle zvolených kategorií a statisticky zpracovány. U polouzavřených a otevřených otázek byly porovnány a posouzeny motivy a postoje dotazovaných.

Rozdáno bylo 200 dotazníků, ze kterých se vyplněných vrátilo 176, tedy 88 %. Z důvodu nesprávného, nebo neúplného vyplnění bylo dalších 23 dotazníků vyřazeno. Výjimkou byly otázky číslo 9 a 10, kde nebyla odpověď vyžadována. Pokud je respondent ponechal nevyplněné, dal tím najevo, že nemá konkrétní představu. Konečný počet respondentů, kteří se podíleli na výzkumu, je 153, čili 76,5 %. Přestože tento vzorek není nejmenší, nemá samozřejmě výpovědní hodnotu pro obecně platná

tvrzení. Pro náhled do problematiky a v rámci této diplomové práce jej však lze považovat za dostačující.

5.4 Metodologie výzkumu

Pro ověření daných hypotéz byla jako nejvhodnější vybrána metoda dotazníkového šetření. Jedná se o efektivní metodu, která umožňuje získat data od velkého množství respondentů. Předností dotazníku je také fakt, že je přesvědčivě anonymní, což podporuje upřímnost a pravdivost tázaných. Oproti tomu je nutné vzít v úvahu, že dotazovaný nemusí zodpovědět všechny otázky a znehodnotit tak celý dotazník, nadto nelze doložit, zda oslovený jedinec odpovídal pouze sám za sebe. Také návratnost dotazníků nebývá vysoká, což vede k omezené reprezentativnosti vzorku.¹¹⁰

Při sestavování dotazníku bylo použito několik druhů položek (otázek). Po úvodních kontaktních položkách byly užity uzavřené, polouzavřené i otevřené otázky. Zvláštní formou jsou tzv. filtrační položky, které se netýkají celého spektra respondentů.¹¹¹ V tomto případě se jedná o skupinu vojáků, kteří se účastnili zahraničních misí. Odpovědi byly rozděleny podle klíčů a statisticky zpracovány, otevřené položky pak byly posuzovány jednotlivě a vzájemně porovnány.

Výběr vhodných respondentů byl podmíněn přítomností kaplana u jednotky, u níž slouží. Jiná omezení nebyla kladena. Část z dotazovaných byla oslovena přímo tazatelem, zbývající byly vybrány metodou „snowball sampling“¹¹², na základě doporučení oslovených respondentů. Vojáci, kteří se účastnili šetření, jsou všichni v aktivní službě AČR, působí v různých jednotkách a na různých pracovních pozicích.

Informace, získané dotazníkovým šetřením, přibližují odlišnosti v mínění vojáků na působení kaplanů u vojenských jednotek, a především mapují názorové spektrum na služební zbraně v rukou kaplanů.

¹¹⁰ Srov. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 141.

¹¹¹ Srov. CHRÁSTKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*, s. 164-165.

¹¹² Srov. MIOVSKÝ, M. *Příručka k provádění metodou sněhové koule (snowball sampling)*, s. 19.

5.5 Vlastní výzkumné šetření

5.5.1 Předvýzkum

Jak bylo již uvedeno, z celkového množství 200 dotazníků jich bylo použito 153. Podle identifikačních otázek (otázka 1 až 6) byla v rámci předvýzkumu posuzována a porovnávána jednotlivá kritéria respondentů. Důvodem byla zároveň kontrola rozmanitosti dotazovaných s ohledem na celoarmádní strukturu AČR. Následující tabulky ukazují počet vojáků jednotlivých skupin a jejich procentuální vyjádření.

1. Pohlaví

Pohlaví	žena	muž
Počet vojáků	29	124
Procenta	19 %	81 %

Tabulka č. 1

Vzhledem k celkovému počtu žen a mužů v armádě je tento výsledný poměr zhruba reálný. Aktuálně se počet žen v Armádě české republiky pohybuje okolo 13 %.¹¹³

¹¹³ *Máme své přednosti...* [on line]. [cit. 10.3.2019]. Dostupné na: <https://domaci.ihned.cz/c1-65775460-mame-sve-prednosti-v-moderni-armade-maji-zeny-misto-rika-prvni-ceska-generalka-smerdova>

2. Věk

Věk	Do 25 let	Do 35 let	Do 45let	Nad 45 let
Počet vojáků	12	50	73	18
Procenta	7,8 %	32,7 %	47,7 %	11,8 %

Tabulka č. 2

V současné době dochází vzhledem k navyšování pracovních pozic vojáků z povolání, ke zvyšování počtu vojáků především z první, tedy nejmladší skupiny.

3. Délka služby v armádě

Délka služby	Do 5 let	Do 15let	Nad 15 let
Počet vojáků	30	59	64
Procenta	19,6 %	38,6 %	41,8 %

Tabulka č. 3

Pokud je možné vycházet z toho, že daný vzorek respondentů je víceméně reálným odrazem celkového stavu v armádě, je nepřehlédnutelné, že výrazně převažují vojáci s dlouholetou zkušeností. Jak již bylo uvedeno v předchozí statistice, je aktuálním trendem omlazování celkové struktury AČR.

4. Náboženské vyznání

Vyznání	Bez vyznání	Křesťanství	Jiné
Počet vojáků	121	32	0
Procenta	79 %	21 %	0 %

Tabulka č. 4

Zde se potvrzuje převaha tzv. „ateistické“ společnosti. Nulový výsledek u dotazu na jiné vyznání je při různorodé struktuře společnosti v naší zemi překvapující, zároveň lze spekulovat o validitě odpovědí

5. Účast v zahraniční misi

Účast v misi	Nikdy	Jednou	Opakovaně
Počet vojáků	73	29	51
Procenta	47,7 %	19 %	33,3 %

Tabulka č. 5

Procento účastníků zahraničních misí se zdá vysoký. Pokud se však zohlední faktory, kterými jsou více než dvacetiletá účast českých vojáků v zahraničních misích, délka jednotlivých rotací (nejčastěji od 3 do 6 měsíců) a vysoký počet vojáků nad 5 let aktivní služby, není tato hodnota nereálná.

6. Vzdelání

Vzdelání	Střední odborné	SŠ s maturitou	Vysokoškolské
Počet vojáků	29	70	54
Procenta	19 %	45,8 %	35,2 %

Tabulka č. 6

Tak jako je kvalitní vzdělání požadováno a vítáno ve všech pracovních oborech i v armádě se výrazně navyšují počty vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců s vrcholnou kvalifikací na mnoha postech od ryze praktických po manažerské funkce. Krom toho je mnoho těch, kteří nastoupili po absolvování středních škol a další studia si doplňují kombinovanou formou.

Porovnání věkových kategorií mezi sebou nepřinesla výrazná specifika, proto nebyl věk použit jako klíč v hlavním výzkumu. S obdobným výsledkem se ukázalo i srovnání v kategorii vzdělání a délka služby v armádě. Základními klíči se tedy pro hlavní výzkum stalo **pohlaví, náboženské vyznání a účast v zahraniční misi.**

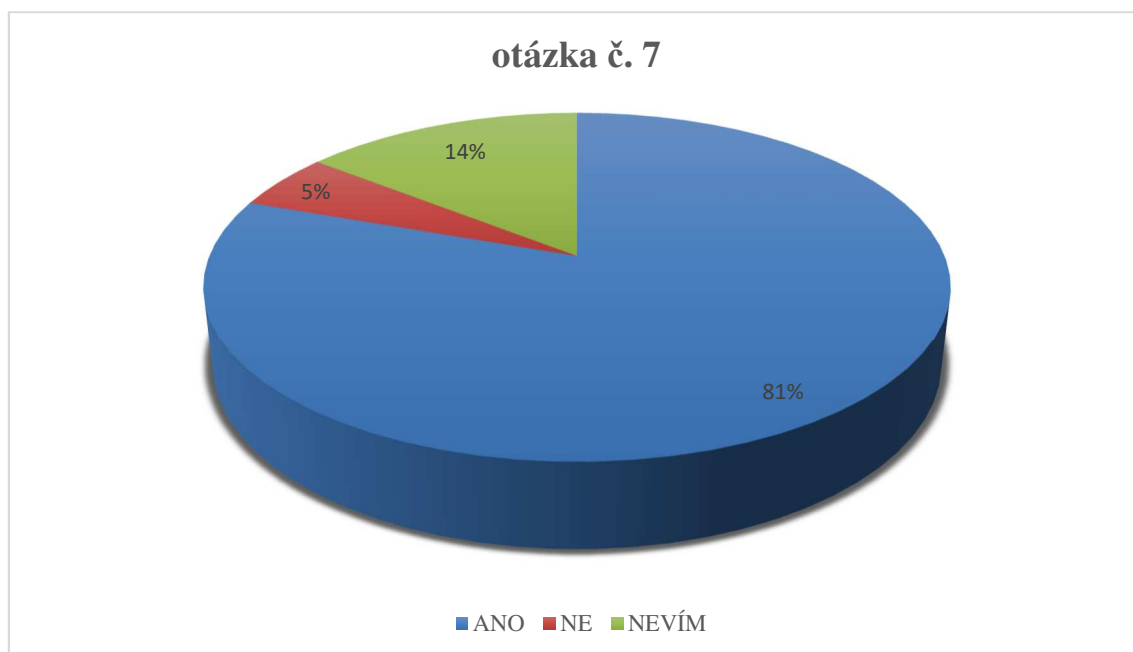
Velmi výraznou přidanou hodnotou se pro celý výzkum ukázalo vysoké množství účastníků zahraničních misí, kteří byli ochotni se výzkumu zúčastnit. Jak prokázalo následující šetření, práce kaplana v naší armádě zanechává pozitivní stopu hlavně při práci v zahraničí.

5.5.2 Výsledky šetření

Uzavřené otázky byly pro větší přehlednost zpracovány do koláčových nebo sloupcových grafů. Jsou zde číslovány stejně jako v originálním dotazníku (viz příloha č. 1). Otázky polozavřené a otevřené jsou zhodnoceny dle jednotlivých odpovědí, které jsou v textu částečně citovány a parafrázovány.

5.5.2.1 První část

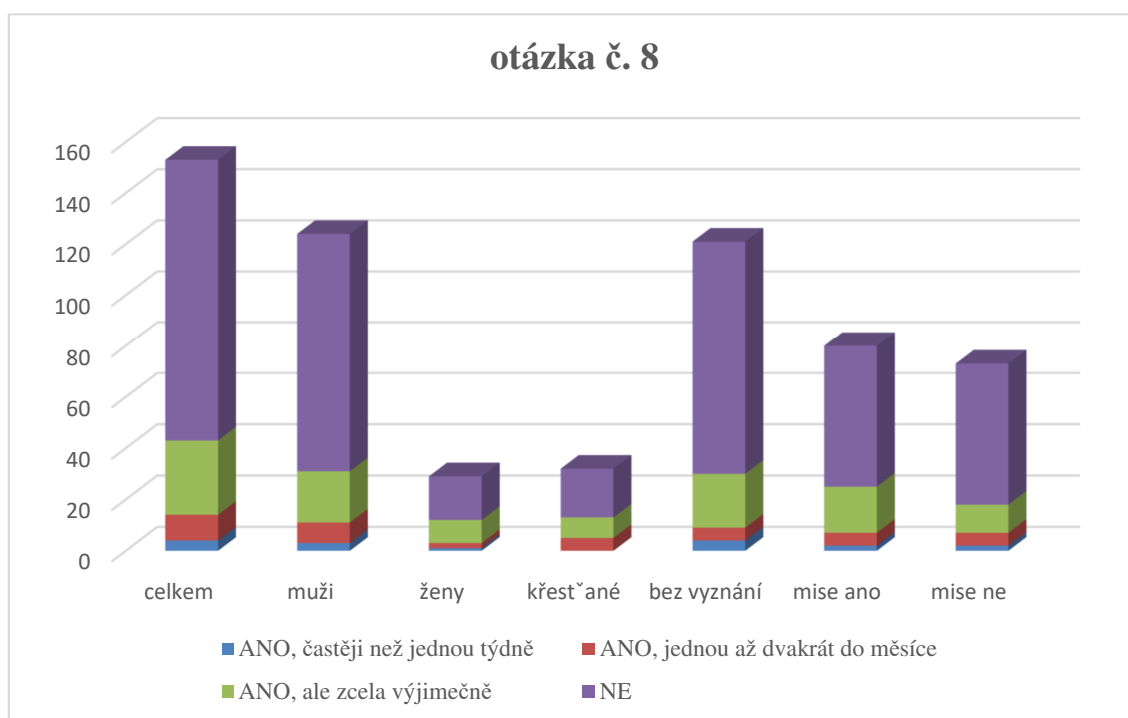
Otázka č. 7: Působí u vaší jednotky kaplan?

Graf 1

Jak již bylo zmíněno, pro toto šetření byly vybírány pouze vojenské jednotky, v nichž kaplan působí. Přesto 5 % respondentů uvedlo, že u nich kaplan není. Z toho vyplývá, že informovanost o duchovní službě v armádě není dokonalá, případně to svědčí o nezájmu některých vojáků. Pozitivně je však možné vnímat fakt, že 81 % vojáků o přítomnosti kaplana u jednotky ví.

Otázka č. 8: Jste s kaplanem v kontaktu?

Graf 2

Tato otázka byla rozpracována podle klíčových oblastí. V celkovém hodnocení uvedlo 110 vojáků (tedy 71,9 %), že nejsou s kaplanem v kontaktu. Ze zbývajících 28,1 % těch, kteří se vídají s vojenským duchovním pouze 4 respondenti (2,6 %) častěji než jednou týdně. Při srovnání odpovědí mužů a žen nedošlo k významným rozdílům v jedné nebo druhé skupině. U skupiny vojáků, hlásících se ke křesťanství napsalo 19 vojáků z celkových 32, že se s kaplanem v armádě nesetkávají. Zbývajících 13 odpovědělo, že ano, ale zřídka. Zajímavostí je, že žádný z věřících se nestýká s kaplanem více než jednou či dvakrát do měsíce. U vojáků bez vyznání není překvapující, že 75 % z nich s kaplanem není v kontaktu. Přesto 4 z této skupiny potvrdili častější setkávání. Respondenti, kteří se účastnili zahraničních misí, se v podstatě shodovali s respondenty působícími pouze u domácích jednotek.

Z těchto odpovědí lze usuzovat, že funkce vojenského kaplana u jednotek na území České republiky má svá úskalí a je třeba dostatečné informovanosti o náplni jejich práce a kompetencích. Současně je nezbytná i aktivita a zviditelnění se samotných

duchovních. Fakt, že se věřící vídají s kaplanem tak zřídka napovídá, že buď nejsou praktikujícími křesťany, nebo jsou aktivními v rámci své farnosti. Při porovnání mezi účastníky misí a ostatními se neobjevili explicitní rozdíly. Z toho je patrné, že po návratu z mise se vzájemný kontakt navrátilivších vojáku a jejich kaplanů nepřenesl do působení u jednotek v české republice.

Otázka č. 9: Máte představu o pracovní náplni vojenského kaplana? (Prosím, stručně vypište)

Na tuto otázku, překvapivě neodpovědělo, nebo napsalo „NE, nebo NEVÍM“, přibližně 45 % respondentů napříč celým spektrem. Při bližším zkoumání skupiny věřících, nelze konstatovat, že by jejich povědomí o pracovní náplni kaplana bylo výrazně vyšší než u vojáků bez vyznání.

Mezi vyjádřeními je možné nalézt negativní (cca 20 %) i pozitivní (cca 80 %) postoje k pracovní náplni vojenských duchovních. Často jsou zmiňovány konkrétní aktivity, přímo související s duchovní službou, jako jsou bohoslužby, kázání, ...a podobně. Vysoce ale převažuje názor, že kaplan především poskytuje duchovní a psychologickou podporu, pomoc v tíživých situacích vojákům i jejich rodinám, účast na pietních akcích a poradenství při řešení osobních problémů. Zvláštní důraz je v odpovědích kladen na spojení kaplan = psycholog. Mnoho oslovených vnímá rozhovor s kaplanem jako důvěrný, při čemž nehrozí, že se sdělené informace dostanou na veřejnost. Proto případnou návštěvu kaplana preferují před oficiálním sezením u psychologa. Nikterak při tom nerozhoduje jejich vlastní náboženské přesvědčení.

Z vyjádření samotných vojáků jsou uvedeny modelové odpovědi, jimž jsou ostatní formulace blízké, zároveň také ojedinělá originální vyjádření, mimo jiné například: „*Připravovat se na nedělní mši a vézt na správnou cestu všechny hříšníky AČR.*“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

Negativní postřehy: „*Je zcela nepotřebný.*“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

„*Netuším. Když jsem byl na misi, tak se kaplan staral o knihovnu.*“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

„Ano, představu mám. Pouze svojí volností provokuje ostatní vojáky.“ (žena, bez vyznání, neúčast v misi)

„Ano, ale vždy je to o individualitě a osobnosti kaplana. Zním takové, co ztratili důvěru a osobní informace šířili směrem ven.“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

„Objíždí akce s plukem a užívá si pohodu.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

Pozitivní postřehy: „Stará se o duchovno jednotky. Vojáci duchovně založeni k němu chodí pro radu, pro morální oporu. Něco na úrovni psycholog, ale verze pro věřící, který ctí tajemství a dál nic nešíří.“ (žena, bez vyznání, účastnice mise).

„Pomoc při řešení osobních problémů vojáků, účast při pietních akcích, psychologická pomoc.“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

„Morální podporovač a utěšovač vojáků, co jsou věřící.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„Poradce velitele v oblasti vojenské etiky, morálky.“ (žena, bez vyznání, neúčast v misi)

„Ano, pomáhá v nesnázích. Radí a má pozitivní přístup – lidský. Utužuje mezilidské vztahy. Dělá pro věřící Bohoslužby.“ (muž, křesťan, neúčast v misi)

„Pomoc pozůstalým při úmrtí vojáka z povolání, psychická pomoc vojákům.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„Psycholog, přítel, posluchač.“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

„Styčný bod pro věřící. Vnáší do armádního prostředí rovnováhu. Když nechci za psychologem, využiji kaplana.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„Pomoc najít společnou cestu života v armádě a mimo ni a učit pomáhat tyto cesty i spojit.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

Otázka č. 10: V čem vidíte hlavní význam práce vojenského kaplana? (Prosím, stručně vypište)

Také na tento dotaz přibližně 45 % respondentů uvedlo odpověď „NEVÍM“, nebo zanechalo prostor pro vyplnění prázdný. Téměř ve všech případech se jedná o stejné jednotlivce, jako v otázce číslo 9. Při porovnávání jednotlivých klíčových skupin nedošlo k zajímavým zjištěním, které by byly významné. Ani jedna ze skupin ve svých názorech nevybočovala z průměru. Zajímavým faktem je, že negativních komentářů je o mnoho méně než v předchozí položce. Jedná se pouze o několik příspěvků, které se shodují na tom, že kaplan v armádě nemá význam, a tudíž není potřebný. Jeden z vojáků uvedl: *„Nektotožňuji se s touto funkcí, dle mého názoru mohou věřící navštívit tyto služby v civilu.“* (muž, bez vyznání, účastník mise).

Komunikace, duchovní, morální a psychologická podpora patří mezi nejčastěji zmiňované elementy v souvislosti s významem role vojenského duchovního. Několikrát se opakuje také myšlenka, že velký dosah má kaplanova práce především v zahraničních misích a při pomoci v těžkých situacích, například při úmrtí vojáka, kdy je schopen pomáhat pozůstalým. I zde se respondenti shodují i v tom, že spousta z nich by směřovalo raději za kaplanem než za psychologem. Rozhovor s ním považují za důvěrnější, váží si mlčenlivosti duchovního a jeho schopnosti empatie a trpělivosti. Jedna z respondentek, přímo uvádí termín „pastorace přítomností“, což bezesporu hlavním posláním vojenského duchovního.

Následný výčet zahrnuje několik interpretací, které vystihují podstatu úvah respondentů nad významem kaplana v AČR:

„Je tu pro druhý.“ (muž, křesťan, účastník mise)

„V poslední době je jeho přítomnost častá v mediích při pohřbech vojáků, zabitých v misích. Zde je jejich význam, funkce a smysl takřka nezastupitelný. Význam a smysl se buduje nyní nanovo, protože navazuje na tradici vojenských kaplanů 1. republiky a protože velká část vojáků nemá náboženské smýšlení, ale existenci funkce kaplana registruje a respektuje.“ (žena, bez vyznání, účastnice mise)

„V psychologické pomoci ve vypjatých situacích a tím uklidnění vojáků a zachování vysoké morálky.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„V naší republice celkem bez významu, na misi trochu podpora pro malou skupinu lidí.“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

„Je to kamarád do nepohody.“ (žena, křesťanka, neúčast v misi)

„Je to člověk, který vždy povzbudí a nabije člověka pozitivní energií.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„Modlitby za vojáky, pomoc při řešení osobních problémů, pobočník velitele na různých setkáních, společenských akcích.“ (muž, křesťan, účastník mise)

„Vidí za vojáky – lidi, kteří mají i jiný pohled na svět než vojenský.“ (muž, křesťan, účastník mise)

„V míru, či v posádce ani tak né, ale při nasazení pomáhá vojákům najít cestu k víře a k sobě.“ (muž, křesťan, účast v misi)

„Že je vázán slibem zpovědního tajemství. Na rozdíl od psychologa nic neprozradí z osobního života vojáka, co se mu vyzpovídá. Psycholog nemá tak lidský přístup a problémy v osobním životě hlásí výš.“ (muž, křesťan, neúčast v misi)

„Kaplan je jakousi „vrbou“ pro vojáky a je schopen jim pomoci řešit hlavně rodinné problémy.“ (muž, bez vyznání, účast v misi)

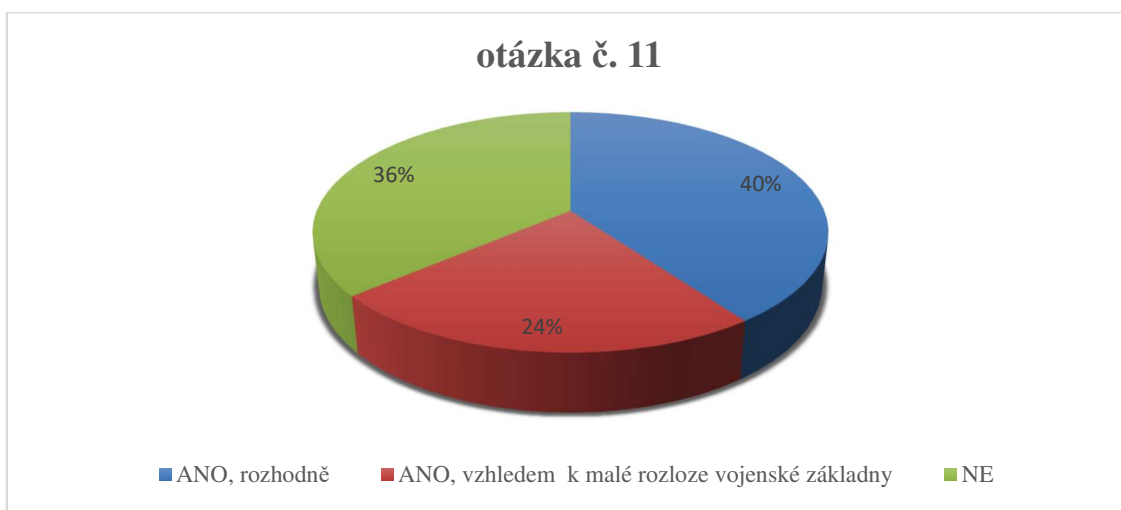
„Snaha o zachování lidskosti u vojáků.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„Psychologická podpora, udržení morálky, „máma mezi vojáky“, poradí, kdy postupovat jako voják a kdy je zapotřebí civilní lidskosti.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„Je ten, na koho bych se chtěl obrátit se svými trablemi – rodinnými i pracovními, reprezentace armády na nevojenské úrovni.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

Následující okruh otázek s čísly 11 až 15 byl určen pro účastníky zahraničních misí. Z celkového počtu 153 respondentů jich v zahraničí působil a na tyto otázky odpovídalo 80 z nich.

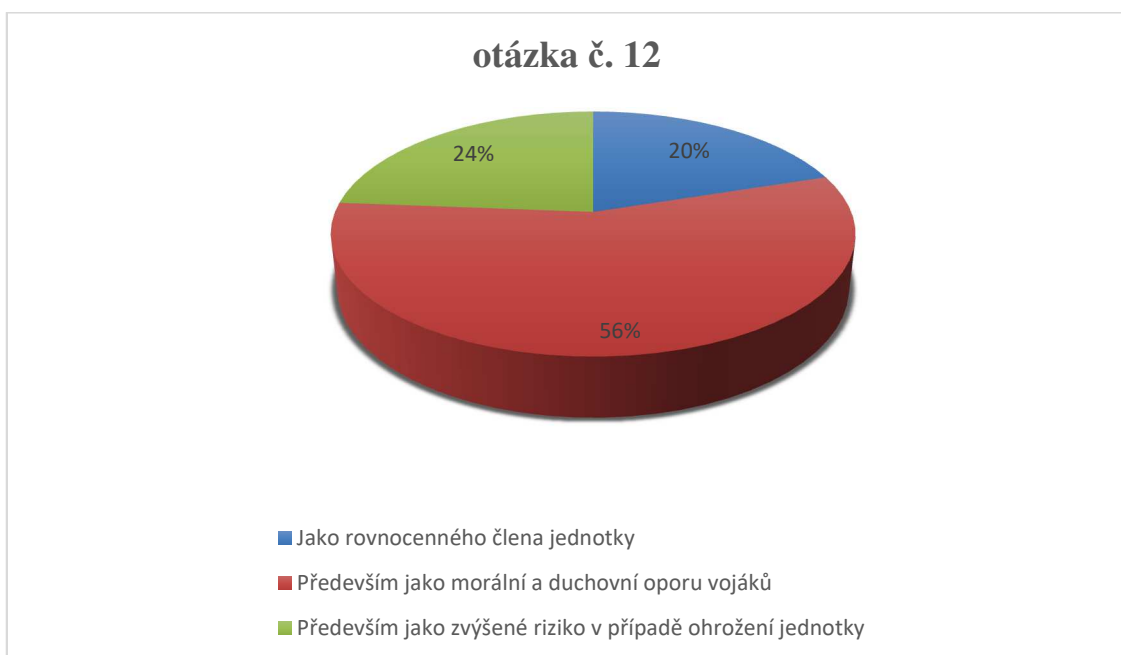
Otázka č. 11: Vnímala jste během zahraniční mise kaplanovu přítomnost více, než u domovského útvaru v Čechách?

Graf 3

Odpovědi ukazují na intenzivnější kontakt s kaplanem během mise. Přesto 36 % dotazovaných nepozorovalo změnu oproti působení v ČR.

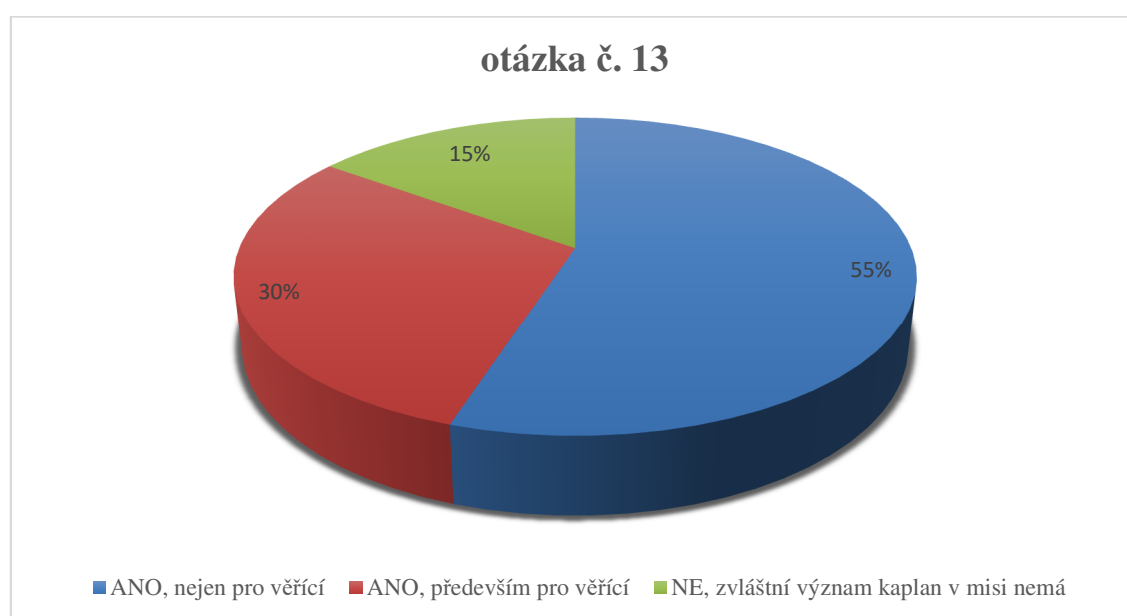
Otázka č. 12: Jak byl kaplan vnímán, když během mise vyjížděl s vojáky mimo základnu?

Graf 4

Ačkoliv přibližně čtvrtina dotazovaných chápala kaplana mimo základnu jako zvýšené riziko, většina respondentů vyzdvihuje morální a duchovní podporu kaplana v nebezpečném prostředí. Vzhledem k počtu nevěřících, kteří se výzkumu účastnili je zjevné, že bez ohledu na vyznání cítili i oni, že je jim kaplan v dané extrémní situaci oporou.

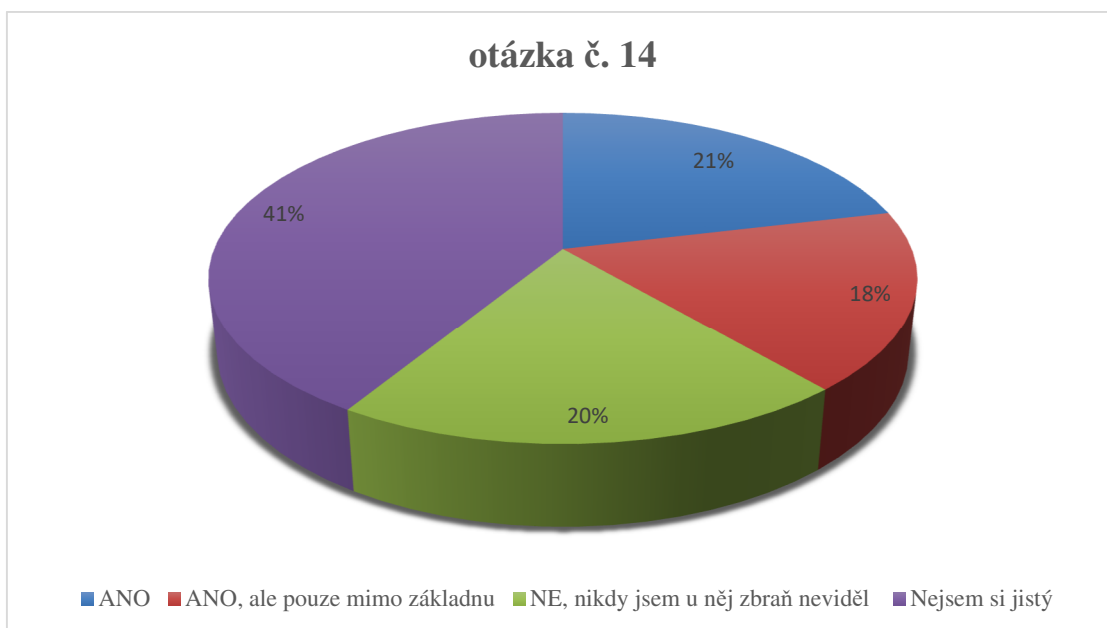
Otázka č. 13: Myslíte si, že pro vojáky byla přítomnost kaplana v misi přínosná?

Graf 5

V této otázce je prokazatelný význam duchovní služby v zahraničních misích. Pouze 15 % oslovených vojáků nepřisuzuje kaplanovy zvláštní význam. Ostatní se shodují na kladném hodnocení práce kaplana, bez ohledu na náboženské vyznání.

Otázka č. 14: Chodil kaplan během mise ozbrojen?

Graf 6

Při porovnání tohoto průzkumu s výsledky výše zmíněné bakalářské práce lze objevit názorovou shodu mezi kaplany a vojáky. Přestože dotazovaní kaplani (viz výše) nebyli většinou ze stejných jednotek jako respondenti tohoto šetření, jejich užívání zbraně bylo obdobné. Pouze necelých 40 % si všimlo u kaplanů zbraně, polovina z nich potvrzuje, že ji nosili pouze mimo základnu. Obdobně odpovídali samotní kaplani. Většinová odpověď „nejsem si jistý“ ukazuje na fakt, že i kaplan v misi byl vnímán jako voják a vzhledem k standardní výstroji nebyla zbraň u kaplana nic zvláštního, co by v jejich očích upoutalo pozornost.

Otázka č. 15: Myslíte si, že by měl být kaplan v misi ozbrojen a vycvičen, nebo je pro Vás přijatelnější americký model, kdy má kaplan svého „bodyguarda“?

Graf 7

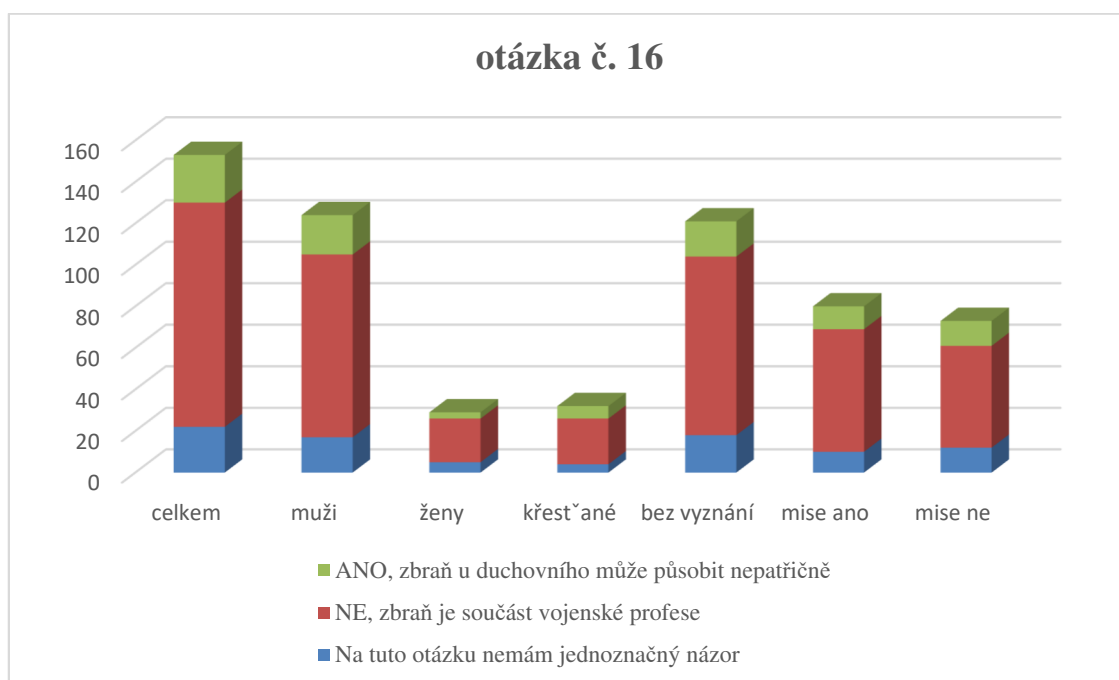
Více než polovina dotazovaných je pro řádný výcvik a schopnost postarat se během mise o svoje bezpečí. Podobný názor zastávají i kaplani (viz Bakalářská práce), přestože omezují nošení zbraně na nutné minimum. Zajímavou hodnotou je i třetinové mínění s odkazem na legislativu státu. V patnácti procentech uvedli vojáci preferenci osobní stráže, čímž vyjádřili nesouhlas s „ozbrojováním“ vojenských kaplanů.

Po shrnutí odpovědí účastníků zahraničních misí lze konstatovat, že osoba vojenského duchovního je valnou většinou hodnocena kladně. Vojáci jsou si vědomi služby kaplana a oceňují jeho přístup a pomoc, kterou kaplan poskytuje bez ohledu na náboženské vyznání vojáka. Potvrzují tak, že působení duchovních v armádě má svůj nepopíratelný význam. Na „ozbrojování“ kaplanů v rámci vojenské služby odpovídali vojáci rozdílně, s preferencí soběstačnosti v osobní ochraně. Tato zjištění poměrně dobře korespondují s názory kaplanů, zjištěných v rámci bakalářské práce.

5.5.2.2 Druhá část

Následující otázky, zaměřené na nošení služební zbraně kaplany, jsou určeny opět pro všechny respondenty.

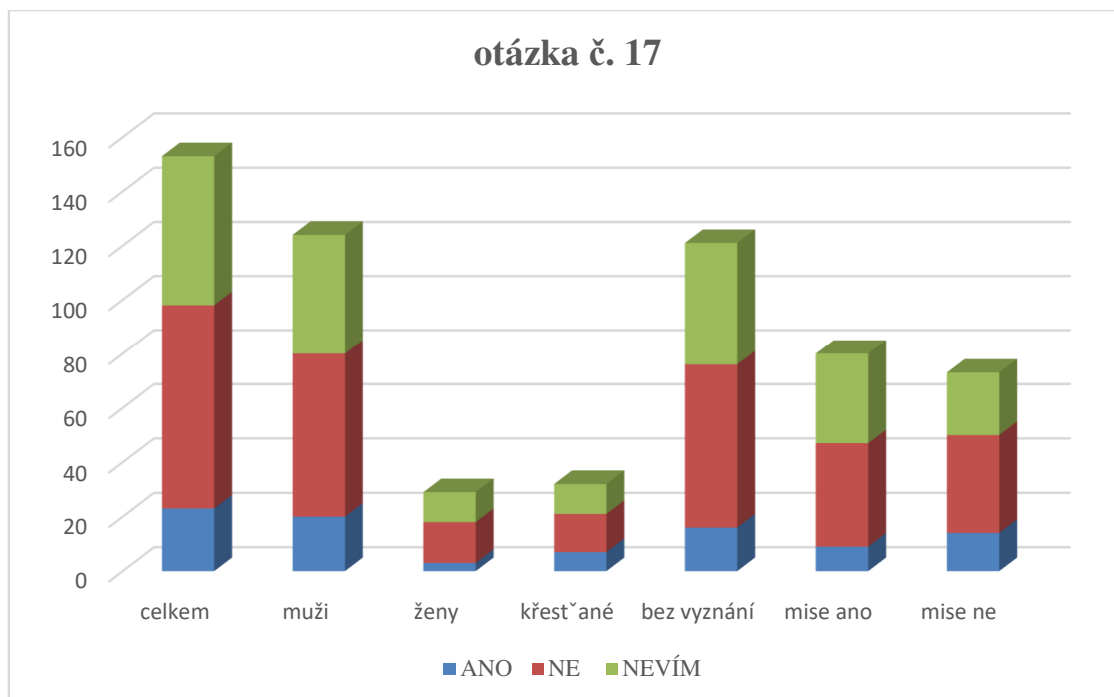
Otázka č. 16: Myslíte si, že zbraň může u kaplana snižovat jeho důvěryhodnost?

Graf 8

Převážná většina respondentů (108, tj. 70,6 %) uvedla, že zbraň v jejich očích nesnižuje důvěryhodnost kaplana, neboť je součástí vojenské výstroje, která patří ke všem vojákům, tedy i k vojenskému duchovnímu. Pouze 23 vojáků (15 %) souhlasí s názorem, že by zbraň u kaplana mohla působit nepatřičně, případně nedůvěryhodně. Odpovědi se překvapivě neliší ani v jednotlivých skupinách. Velký rozdíl není ani u skupiny křesťanů, kde procentuálně vyjádřeno, NE odpovědělo 68,8 % a ANO pouze 18,8 %. Tyto výsledky tedy většinově popírají hlavní stanovenou hypotézu, tedy že zbraň v rukou kaplana působí nepatřičně a může budít rozpaky mezi řadovými vojáky.

Otázka č. 17: Myslíte si, že zbraň je u vojenského kaplana v rozporu s jeho vírou?
(Prosím o případné stručné zdůvodnění odpovědi)

Graf 9

Je znatelné, že se vojáci nad svými odpověďmi zamýšleli, neboť zde vychází vysoké procento těch, kteří nejsou schopni posoudit za svoji osobu tuto poměrně složitou otázku. I když opět převažuje odpověď NE (75 vojáků, tj. 49 %), variantu NEVÍM označilo 55 dotazovaných, což znamená 35,9 %. Při pohledu na jednotlivé klíčové skupiny opět žádná z nich nevybočuje významně z celkového hodnocení. Dokonce i skupina křesťanů má téměř totožné procentuální vyjádření (ANO 21,9 %, NE 43,7 %, NEVÍM 34,4 %).

Někteří dotazovaní ochotně rozvinuli preferované možnosti. U těch, kteří označili NE, se v odůvodněních opakoval motiv vojáka, sloužícího v armádě. Převážně se však shodují v tom, že by ji měl použít pouze při obraně vlastní nebo ostatních.

Ve svých komentářích respondenti uvedli mimo jiné:

„NE, má bránit bližního svého a ne se modlit“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„NE. Každý má právo se bránit.“ (muž, křesťan, účastník mise)

„NE, zbraň je součástí vojenské profese.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„NE, je to prostředek obrany.“ (žena, křesťanka, neúčast v misi)

„NE, přikázání nezabiješ se netýká řady situací v ozbrojeném konfliktu.“ (muž, křesťan, účastník mise)

„NE, je zároveň členem armády.“ (muž, křesťan, neúčast v misi)

„NE, pokud chrání životy – může zbraň použít.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

Jako argument pro ANO použilo několik vojáků Bibli, někteří konkrétně páté přikázání NEZABIJEŠ. Zde by se otevíral prostor pro diskusi, do jaké míry je to otázka víry samotné, osobního přesvědčení a také nesporně hloubky znalosti či neznalosti správného výkladu Bible. Mezi specifická vyjádření jednotlivců patří tato:

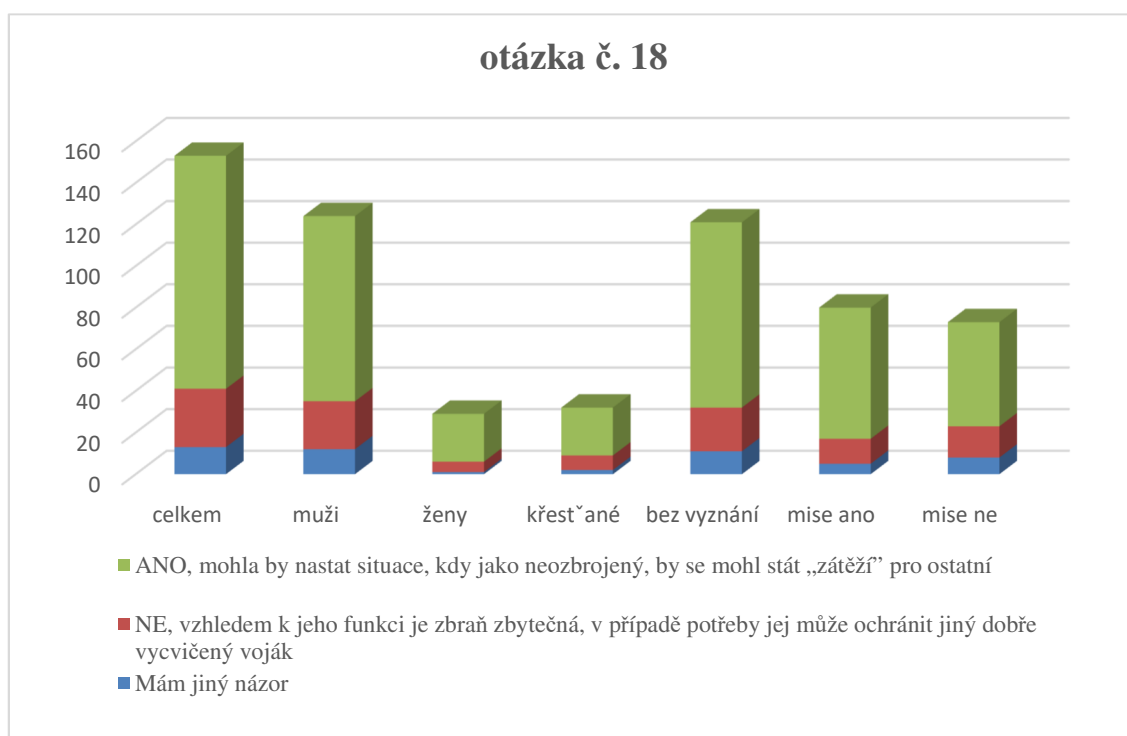
„ANO, nemá držet zbraň, a tudíž nebýt vojákem“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

„ANO, je zastáncem desatera, neumí život dávat, tak ho nemůže ani brát – má být vzorem“ (muž, křesťan, účastník mise)

„ANO, z podstaty určení zbraně se nemůže slučovat s vírou“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„ANO, je to v rozporu s desaterem.“ (muž, křesťan, neúčast v misi)

Otázka č. 18: Měl by být, podle Vašeho názoru, vojenský kaplan ozbrojen?

Graf 10

Vzhledem k předchozím odpovědím není překvapivé, že většina vojáků opět odpověděla kladně (73,2 %). Z celkového počtu respondentů pouze 18,3 % vyjádřilo jasné ne. Porovnání účastníků zahraničních misí a vojáků domácích jednotek potvrzuje předpoklad, že pro to, aby nosil kaplan zbraň, je více těch, kteří se účastnili služby v zahraničí, při čemž nejspíše vycházejí ze zkušeností ve vypjatých situacích. Z této skupiny dotazovaných označilo ANO 78,8 % a NE pouze 15 %. Oproti tomu vojáci z domácích útvarů určili ANO v 68 % a NE ve 21 %. Nejvyšší průměr v kladném postoji k nošení služební zbraně kaplany byl zaznamenán v kategorii žen, a to v 79,3 procentech.

U této otázky byla opět dána možnost respondentům, aby, v případě zájmu, rozvedly své myšlenky. Někteří z nich se obdobně jako v předchozím dotazu odkazovali na profesi vojáka a podpořili tak označené ANO. Nadále převažuje důraz na použití zbraně pouze na obranu svoji, nebo ostatních:

„Jde o situaci, pokud bude třeba vzít do ruky zbraň a bránit se, tak Ano“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„Měl by mít zbraň pro osobní obranu (pistoli), nikoliv útočnou zbraň“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

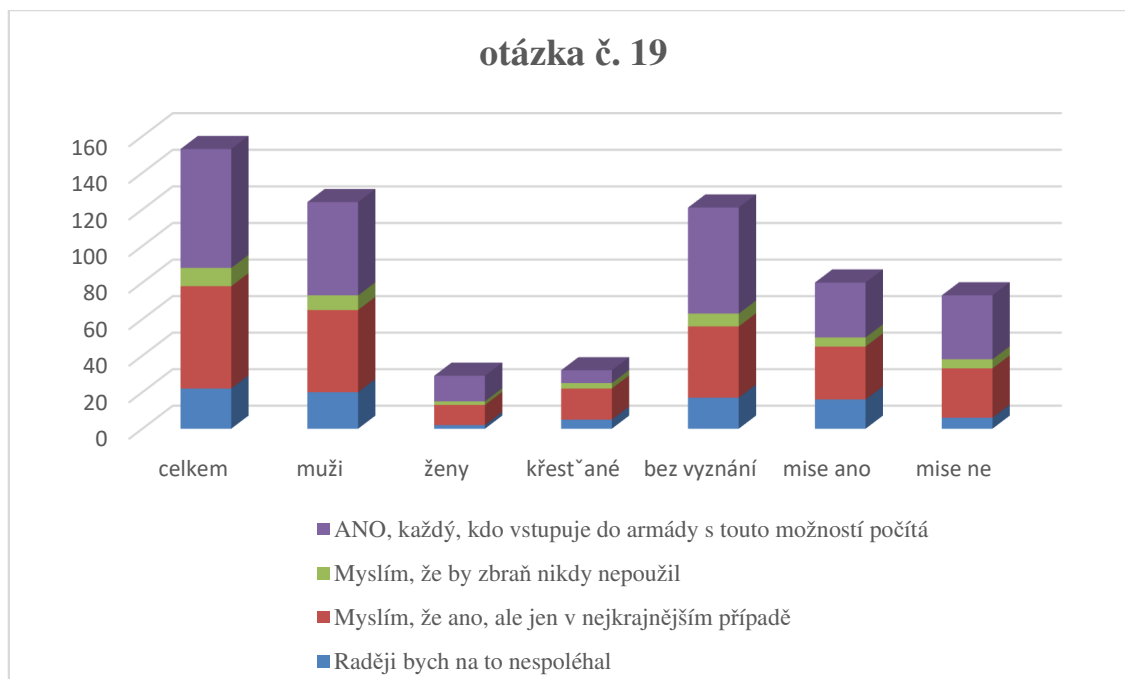
„Pokud bude mít ochranku, je to člověk navíc a jde s „kůží na trh za jiného“. Nevím, zdali je kaplan „v akci přínosem“ – spíše ne. Měl by se bránit sám? Zabít nepřítele – nevím, jak to mají kaplani domluvené – s nadřazeným (Bohem)“ (muž, křesťan, účastník mise)

Někteří vojáci oponují, pro ně by kaplan měl zůstat neozbrojen, případně *„neozbrojen a nebýt v AČR“* (muž, bez vyznání, účastník mise), eventuálně setrvávat pouze na základně.

U jednoho z negativních vyjádření se objevil osobitý komentář:

„Měl by věřit, že mise je jako posláni a v jeho šťastné naplnění“ (muž, křesťan, neúčast v misi)

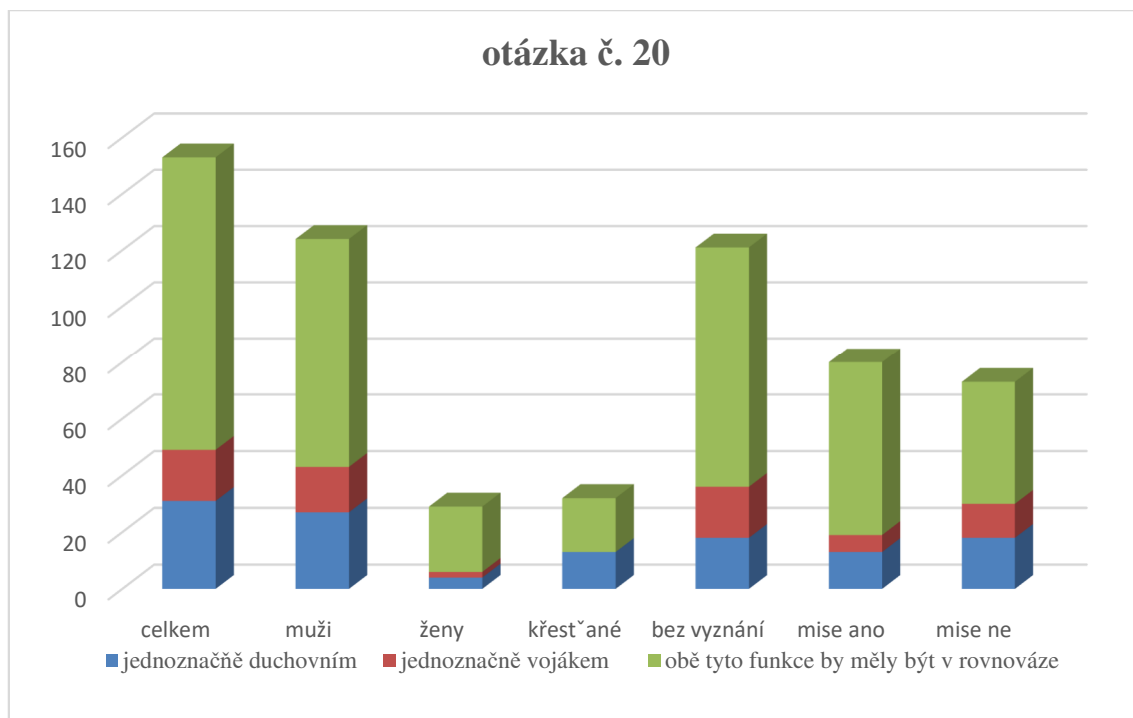
Otázka č. 19: Myslíte si, že by byl kaplan v případě potřeby schopen zbraň adekvátně použít?

Graf 11

V případě tohoto dotazu jsou odpovědi velmi rozmanité. Převažují sice obě varianty ANO, je však nutné uvědomit si rozdílnost v obou kladných odpovědích. 42,5 % se přiklonilo k názoru, že každý voják, tedy i duchovní v armádě, musí počítat s použitím zbraně. O tom, že by kaplan použil zbraň pouze v mezních situacích, je přesvědčeno 36,6 % oslovených. Zajímavé je, že pouhých 6,5 % si myslí, že by kaplan zbraň nikdy nepoužil. I tento fakt je částečně v rozporu se stanovenou hlavní hypotézou. Při porovnávání jednotlivých kategorií respondentů vybočuje skupina křesťanů, kteří mají jako jediní nejčtenější odpověď B, tedy, že by kaplan zbraň použil jen v nejkrajnějším případě. Tuto variantu označilo 53,1 % křesťanů. Ve všech ostatních skupinách převažuje v procentuálním vyjádření tvrzení, že kdo vstupuje do armády, musí s použitím zbraně počítat. Není překvapivé, že nejvíce, tj. 20 % dotazovaných ze skupiny účastníků zahraničních misí, uvedlo, že by raději nespolehali na správné použití zbraně kaplanem.

Otázka č. 20: Měl by být, podle Vašeho názoru, kaplan AČR více duchovním, nebo vojákem?

Graf 12

V závěrečné otázce označila většina respondentů celkově i v jednotlivých skupinách nejčastěji možnost, která uváděla rovnováhu mezi funkcí duchovního a vojáka. V celkovém hodnocení tak učinilo 68 % oslovených, 20,3 % preferovalo roli duchovního a pouze 11,7 % upřednostňuje pozici vojáka. Nikdo z křesťanů nevedl variantu, v níž by měl být kaplan především voják, ale i u nich neočekávaně mírně převažují vyrovnané kompetence (59,4 % ku 40,6 %). U účastníků zahraničních misí je překvapivé, že ačkoliv plní vysoce specifické vojenské úkoly, pouze u 6 z nich (tj. 7,5 %) vidí v první řadě v kaplanovi vojáka. Samozřejmě je pro ně nejčastěji uváděna rovnováha mezi rolemi (76,3 %).

Na konci dotazníku byl ponechán prostor pro respondenty, aby k dané problematice, v případě zájmu, uvedli své postřehy a názory na tematiku zbraní v rukou vojenských kaplanů. Vyjádřilo se 17 oslovených vojáků. Mezi převažujícími kladnými hodnoceními práce kaplanů, se pochopitelně objevilo několik negací. V několika případech vojáci uvádějí minimální až nulový kontakt s kaplanem a rozporují v důsledku toho jeho potřebnost v AČR:

„Nevím, ani jak vypadá, tudíž pro AČR nepotřebné místo.“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

„Nevidím v pozici kaplana žádný smysl, stejně jako v nějaké konkrétní víře.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

Většina závěrečných komentářů však hodnotí činnost vojenských duchovních kladně. Některé glosy vojáků odkazují i na tradici a historii vojenských kaplanů, včetně Rakousko-Uherské armády. Je zřetelné, že vojáci převážně vycházejí z osobní pozitivní zkušenosti a kaplan pro ně není jen *„oficiálně působící kaplan mluvící jen o Bohu a předčítající Bibli, ale i přítel, učitel a psycholog...“* (muž, bez vyznání, účastník mise).

„Nemám zkušenost, ale věřím, že někde v boji – v misi, pod tlakem by mohla mít služba kaplana smysl.“ (muž, bez vyznání, neúčast v misi)

„Záleží na církvi, ke které kaplan patří. Náš je husita. Nepřítel se neleká, na množství nehledí!!!“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

„U našeho praporu kaplan je cca 3 roky, výborně zapadl, vojáci mu věří.“ (žena, bez vyznání, neúčast v misi).

Některá z vyjádření se vztahovala přímo k nošení a případnému použití zbraně vojenskými kaplany:

„Duchovní by měl být duchovní oporou, nikoliv součástí bojových skupin. Má být v zázemí, popřípadě tam, kde už nehrozí vysoké riziko útoku.“ (muž, křesťan, účastník mise)

„Opravdu nevím, jak by Bohu kaplan vysvětloval, že zabil, stejný problém je však, myslím, u každého z nás.“ (muž, křesťan, účastník mise)

„Myslím, že často jsou kaplani zaměňováni za psychology, z mé vlastní zkušenosti byli vždy velmi přátelští a ochotni diskutovat o čemkoli. Myslím, že kaplan by měl umět ovládat zbraň, ale ne ji otevřeně nosit.“ (muž, bez vyznání, účastník mise)

„Zbraň v rukou kaplana působí vzhledem k jeho poslání poněkud nepatřičně, ale pokud působí v armádě, pak by víra a použití zbraně neměly být v rozporu. Bůh to pochopí.“ (žena, bez vyznání, účastnice mise)

Diskuse

V úvodu diskuse považuji za důležité zdůraznit, že jsem se snažil o objektivní pohled na problematiku. Z toho vyplývá, že se osobně neztotožňuji s některými názory, které respondenti uvádějí ve svých komentářích.

Z důvodu větší přehlednosti byly výsledky jednotlivých otázek interpretovány již v průběhu předchozí kapitoly diplomové práce.

Otázky 1 až 6 jsem koncipoval tak, abych získal co největší počet identifikačních znaků vhodných pro následnou analýzu a určení jednotlivých klíčů. Současně jsem dbal na to, aby byla pro respondenty zajištěna anonymita. Proto jsem ustoupil od původního záměru konkretizovat vojenské jednotky, v nichž jednotliví respondenti působí. Z těchto dotazů považuji za nejzajímavější vyjádření vojáků k náboženskému vyznání (otázka č. 4). Nejsem zcela přesvědčen o otevřenosti odpovědí. Nepravděpodobná mi připadá především nulová hodnota u možnosti „Jiné“ (vyznání). Myslím si, že naši společnost lze považovat za multikulturní a počet respondentů není tak malý, aby se tato variabilita ve vyznání neměla projevit. Současně si uvědomuji, že formulace otázky nemusela být správně pochopena. Nemohu proto vyloučit, že ti, kteří nejsou praktikujícími věřícími, uvedli možnost „bez vyznání.“

Za velmi přínosné pro tento výzkum považuji velké procento oslovených, kteří se účastnili zahraničních misí a jejich zkušenosti s prací kaplanů jsou výrazně větší než ostatních vojáků. Přesto jsem nepředpokládal, že jich bude nadpoloviční většina. Po zhodnocení základních faktů (viz informace pod tabulkou u otázky číslo 5) se tento údaj jednoznačně potvrdil.

Samotné šetření bylo rozděleno do dvou částí. První z nich se věnuje zmapování názoru vojáků na osobnost vojenského kaplana v obecné rovině. Ve výsledcích průzkumu v této kategorii otázek se ukazují rezervy v propojení činnosti vojenského kaplana a řadových vojáků. Je nutné zohlednit vysoké procento vojáků, kteří uvedli, že jsou bez vyznání a k profesi kaplana mohou mít z tohoto důvodu odstup. K zamyšlení je i velmi nízká frekvence vzájemného kontaktu. Pravděpodobnou příčinu můžeme hledat mimo jiné i v kompetencích kaplana, jeho pracovní náplni a zařazení u jednotlivých jednotek. Zde se otevírá prostor pro dialog mezi kaplany a jejich veliteli, jehož tématem by byly změny koncepce práce kaplana u dané vojenské jednotky, což by mohlo vést

k zpopularizování osoby kaplana a zlepšení všeobecného povědomí vojáků o jeho poslání.

Přes tato zjištění je zřejmé, že práce vojenských duchovních se stále zkvalitňuje a zviditelňuje, a proto velké množství respondentů neváhá při charakteristice významu kaplana a jeho činnosti. Oceňují především jeho schopnost být oporou při řešení osobních problémů. Často přirovnávají jeho hlavní význam k práci psychologa. Velkým benefitem v práci kaplana je pro vojáky bezvýhradná diskrétnost při rozhovorech. Jak jsem již několikrát uvedl, je poslání kaplana vyzdviženo především v souvislosti s působením v zahraničních misích, kde vojáci vystavení nestandardním situacím více potřebují morálně i psychicky podpořit. Neopomenutelná je také podpora rodinných příslušníků vojáků v případě krizových situací.

V obecné části dotazníku jsem jako podtéma vytvořil skupinu otázek pro účastníky zahraničních misí. Výsledky odhalují několik zajímavých aspektů. Jak již bylo několikrát avizováno, většina vojáků v naší armádě se ztotožňuje s termínem „bez vyznání“. Přesto se ve valné většině shodují na tom, že je kaplan v misi přínosem, dokonce i při opuštění základny, tedy v extrémně nebezpečných situacích. Zbraně u kaplana vojákům nevadí, dokonce tuto možnost preferují před modelem kaplana s osobním strážcem.

Druhá část šetření se věnuje hlavnímu námětu, kterým je názor vojáků na služební zbraň u kaplanů. I na tyto otázky odpovídali všichni dotazovaní bez ohledu na účast v misi. Pro mě bylo překvapením zjištění, že služební zbraň u kaplana nevzbuzuje u vojáků větší rozpaky. Převážně ji berou jako standardní součást vojenské výstroje a výzbroje. Problematictější bylo pro respondenty odpovídat na otázku, zda je zbraň v rozporu s vírou. Zde se nabízí další podnět pro diskuzi nebo přednášku, v níž by kaplan osvětlil skutečnosti, vyplývající z křesťanství, související se zbraněmi či bojem. Jistě by to bylo přínosné nejen pro vojáky bez vyznání, ale i vojákům hlásícím se ke křesťanství.

Vzhledem k předchozímu vývoji pozorování není překvapivé, že tři čtvrtiny oslovených jsou pro řádný výcvik kaplana včetně zacházení se zbraní. Jedním dechem však respondenti dodávají, že by měl kaplan zbraň použít výhradně na obranu. Ohledně adekvátního použití zbraně jsou odpovědi opět rozmanité. Největší skupinou jsou

vojáci, kteří se přiklánějí k tomu, že pokud kdokoliv vstupuje do armády, měl by být fyzicky i psychicky připraven zbraň použít. Za neočekávané považují velmi nízké procento (jen 6,5 %) odpovědí, které vylučují použití zbraně kaplany. Poslední otázka víceméně nepřinesla překvapující odpovědi, pouze u účastníků mise jsem se pozastavil nad velmi nízkým počtem těch, kteří vidí v kaplanovi hlavně vojáka. Podstatná část dotazovaných vojáků se shoduje na tom, že by měla být role duchovního a vojenská v rovnováze.

Výsledné resumé

V rámci cíle výzkumu bylo stanoveno několik hypotéz. Hlavní hypotéza - *Služební zbraň v rukou vojenského duchovního vypadá nepatřičně a vzbuzuje u řadových vojáků rozpaky - se nepotvrdila*. Majoritní skupina oslovených nemá se zbraní u kaplana žádný problém, vnímá ji jako součást vojenského vybavení a zastává názor, že i když se jedná o duchovního, platí pro kaplana stejná pravidla jako pro ostatní vojáky.

První z vedlejších hypotéz, tedy že *informovanost o kompetencích a činnosti vojenského kaplana je u domácích jednotek nedostatečná*, byla podle mého názoru **potvrzena**. Šetření jasně prokázalo, že vojáci v domovských jednotkách nejsou v příliš častém kontaktu a mají omezené znalosti o práci kaplana (viz otázka č. 9 a 10). I poslední hypotézu - *Pastorační činnost kaplanů je vojáky vnímána jako přínosná, zvláště při účasti v zahraničních misích* – považuji za **potvrzenou**. Pozitivní hodnocení hypotézy vychází nejen z odpovědí na otázky určené pro účastníky misí (otázky 11 až 15), ale také z reakcí na otevřené otázky (viz opět otázka 9 a 10).

ZÁVĚR

Téma vojenských kaplanů bylo zpracováno již nesčetněkrát, proto jsem se snažil najít nějaké specifikum, na které bych se zaměřil. Inspirovala mě k tomu situace na vojenském cvičení, kdy jsem absolvoval střelby spolu s kaplanem naší jednotky. Do té doby mě nenapadlo přemýšlet o tom, že i kaplan má v naší armádě obdobné výcvikové povinnosti. Vzhledem k tomu, že jsem ve stejné době začínal třetí semestr bakalářského studia, rozhodl jsem se zvolit si téma zbraně v rukou kaplanů pro bakalářskou práci. Díky tomu se mi otevřel prostor pro navazující výzkum a diplomovou práci jsem koncipoval jako určitý protipól bakalářské práce. Bohužel se mi nepovedlo objevit v literatuře ani v ostatních informačních zdrojích publikaci na stejné téma, proto nemohu své výsledky porovnat s poznatky jiných autorů.

V teoretické části jsem si vytýčil za cíl sumarizovat nejdůležitější aspekty vojenského kaplana. Kapitolou týkající se významných osobností jsem chtěl upozornit na bohatou historii vojenských duchovních a s hrdoostí a úctou k nim připomenout jejich obětavou práci, v níž vytrvali i přes složité životní podmínky. Následující část osvětluje legislativu a etiku vojenského kaplana. Pastorační péče je hlavním úkolem vojenského kaplana, proto jsem považoval za nevyhnutelné, zařadit několik základních informací, které vystihují podstatu pastorače.

S přihlédnutím k tomu, že diplomová práce navazuje na bakalářskou, uvádím v poslední části teorie stručný přehled o výsledcích rozhovorů s vojenskými kaplany na téma služební zbraně.

Empirická část je věnována dotazníkovému šetření mezi řadovými vojáky a má za úkol zjistit jejich postoje na dané téma a pokusit se o analýzu a porovnání výsledků se stanovenými hypotézami. Po vymezení charakteristiky a metodologie výzkumu jsem pomocí statistických metod zaznamenal výsledky do tabulek a grafů. Dílčí poznatky jsem interpretoval ihned za grafické zpracování.

Sumarizace výsledků je uvedena v kapitole diskuse, v závěru bych se chtěl spíše pozastavit nad zjištěnými fakty výzkumu z jiného úhlu pohledu.

Bohužel je nutné si přiznat, že v naší společnosti stále kolují předsudky vůči kléru a tato nedůvěra se promítá i do podvědomí četného množství vojáků. Mnozí však po

osobní zkušenosti s kaplany mění své postoje a přestávají vnímat duchovní jako podivínské „pánbíčkáře.“ Naopak, z jednotlivých pozitivních hodnocení respondentů je cítit narůstající úcta a pochopení významu práce vojenských duchovních. Zde vidím budoucnost a možnou cestu, kterou se vydat. Po čtyřiceti letech komunistického režimu, který jakoby „odnaučil“ společnost soustředit se na duchovní stránku života a podporoval ateistické smýšlení, není možné čekat okamžitou změnu v myšlení a cítění lidí. Je nesporné, že za třicet let, které uplynuly od sametové revoluce, došlo k velkým změnám. Přesto však zbývá obrovský kus cesty, než se společnost naučí vnímat odlišnosti bez výhrad, předsudků a stigmatizace.

Z výsledků průzkumu je dále zjevné, že podstatná část vojáků vítá činnost kaplanů a oceňuje jejich úsilí, nicméně pořád je mnoho těch, kteří se k nim chovají přinejmenším rezervovaně. Je jisté v možnostech armády a církve domluvit se na případné změně či rozšíření a upřesnění kompetencí kaplana tak, aby byl i pro vojáky sloužící u tuzemských jednotek, tím, čím je jim při účasti v misích.

Fakt, že byla hlavní hypotéza výzkumem vyvrácena, chápu jako pozitivum. Lze s toho usuzovat, že kaplani nejsou vnímáni, jako někdo, kdo do armády nepatří, ale jako kolegové. Z postojů vojáků je znatelné, že jejich přítomnost je pro ně čím dál přirozenější a na zbraně v jejich rukou nahlíží z pozice vojáka jako na povinnou výzbroj. Pro většinu vojáků, zvláště těch, kteří mají zkušenost ze zahraniční mise, je kaplan stejným vojákem, jen s jinými specifickými úkoly. Sami kaplani považují v určitých situacích za správnější, mít a v krajní nouzi i použít zbraň. Podobný postoj zaujali i řadoví vojáci, přestože se v minoritní skupině respondenti odkazují i na formu neozbrojeného kaplana, který má osobní ochranku. Vzhledem k většinovému názoru je nepravděpodobné, že by tento model byl v blízké době přijat.

Během celého šetření jsem objevoval nové otázky, na které by bylo zajímavé s odstupem času zjistit odpovědi. Jistě by bylo zajímavé zaměřit se na otázku náboženského vyznání. Jsem přesvědčen, že spektrum vyznání je mezi vojáky širší, než jak bylo uvedeno v dotaznících. Největší prostor pro následné zkoumání však poskytuje vztahová a pracovní rovina mezi vojáky a kaplanem. Pravidelné mapování názorů vojáků na poslání kaplana a následná porovnávání změn v myšlení, by jistě bylo přínosné a možné realizovat například formou časosběrné dokumentace.

Seznam literatury a internetových zdrojů

Literatura:

AMBROS, P. *Fundamentální pastorální teologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0419-2

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad, 16. vyd. (7. opr.vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 978-80-85810-84-4

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum Univerzity Karlovy, 2005. ISBN 80-246-0139-7

Dokumenty II. vatikánského koncilu. přeložil Mádr, O. a kol. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-467-9

DUS, J.; HOLUB, T. *Hledání cesty*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2013. ISBN neuvedeno.

DVOŘÁK, M. *Želivský klášter ve 40. a 50. letech 20. století*. České Budějovice, 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin. Vedoucí práce M. Weis.

FLOSMAN, M. *Mjr. Hugo Vaníček*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce T. Petráček.

FLOSMAN, M. *Padre a Rebe*. Praha: Nakladatelství Epoque s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7425-260-0

HOLUB, T. *Pastorační služba v Armádě České republiky*. Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy a Pastoračního střediska při Arcibiskupství pražském, svazek 4, 2007. ISBN neuvedeno.

CHRÁSTKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4

JAN PAVEL II., *Pastores dabo vobis*. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s.r.o., 1993. ISBN 80-7113-070-2

Kosmova kronika česká. překlad z lat. Hrdina, K.; Bláhová M. 5. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1972. ISBN neuvedeno.

KŘIŠŤAN, A. *Počátky pastorální teologie v českých zemích*. Praha: Nakladatelství Triton s.r.o., 2004. ISBN 80-7254-605-8

MIOVSKÝ, M. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule (snowball sampling)*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. ISBN 80-86734-08-0

OPATRNÝ, A. *Pastorální teologie pro laiky*. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Merkvart, 2016. ISBN 978-80-7465-237-0

OPATRNÝ, M.; KOZÁK, J. a kolektiv. *Východiska a perspektivy duchovní služby u policie*. České Budějovice: JCU Teologická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7394-391-2

RADA, R. *Služební zbraně v rukou vojenských kaplanů*. Hradec Králové, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Katedra kulturních a náboženských studií. Vedoucí práce D. Bouma.

SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-430-X

STEHLÍK, E. *Páter Method*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 2006. ISBN 80-7278-370-X

ŠABAKA, P. *Dopisy z Kábulu*. Svitavy: Trinitas ve spolupráci s křesťanskou akademií/Řím, 2011. ISBN 978-80-86885-27-8

ŠRAJER, J.; KOLÁŘOVÁ, L. a kol. *Gaudium et spes padesát let poté*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2015. ISBN 978-80-7325-391-2

UHER, Z. *Duchovní služba Armády České republiky*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta. Katedra pastorální a spirituální teologie. Vedoucí práce M. Umlauf.

VANÍČEK, H. *Duch a síla*. Praha: Nakladatelství Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2124-3

VARGA, R. *Náboženská dimenze člověka – možnosti a způsoby rozvoje; Duchovní služba v Armádě České republiky*. České Budějovice, 2012. Diplomová práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Z. Svobodová.

Internetové zdroje

Autorský rejstřík – Šabaka Petr. [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na:
<https://www.pastorace.cz/Rejstrik-autorsky/sabaka.html>

Hanuš Rezek (Rebenwurtzel), [on line]: Dostupné na: [http:// www.nasinebocizi.cz/wp-content/uploads/2014/02/1-08_Hanus_Rezek.pdf](http://www.nasinebocizi.cz/wp-content/uploads/2014/02/1-08_Hanus_Rezek.pdf)

Historie duchovní služby v armádě [online]. [10.3.2019]. Dostupné na:
<http://www.vira.cz/Texty/Clanky/Historie-duchovni-sluzby-v-armade.html>

Máme své přednosti.... [on line]. [cit. 10.3.2019]. Dostupné na:
<http://www.domaci.ihned.cz/c1-65775460-mame-sve-prednosti-v-moderni-armade-maji-zeny-misto-rika-prvni-ceska-generalka-smerdova>

Mons. Tomáš Holub, biskup plzeňský. [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na:
<https://www.bip.cz/cs/biskup>

OPATRŇÝ Michal, *Pastorace přítomností v prostředí pohanství a nevíry*, [on line]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na: <http://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2013/01/09.pdf>

Petr Šabaka. [online]. [cit.17.3.2019]. Dostupné na <http://www.kaplani.army.cz/petr-sabaka>

Poděkování vojenským kaplanům za 15 let služby [on line]. In Dominik kardinál Duka OP [cit. 10.2.2019]. Dostupné na: [http:// www.dominikduka.cz/ze-zivota-dominika-duky/podekovani-vojensky-kaplanum-za-15-let-sluzby/?attachmentId=205&mgalleryPage=3#MgalleryAnchor](http://www.dominikduka.cz/ze-zivota-dominika-duky/podekovani-vojensky-kaplanum-za-15-let-sluzby/?attachmentId=205&mgalleryPage=3#MgalleryAnchor)

Proč byl svolán Druhý vatikánský koncil? Fakta a mýty o situaci církve doby Pia XII. [online]. [cit. 17.3.2019]. Dostupné na:
http://www.christnet.eu/clanky/4971/proc_byl_svolan_druhy_vatikansky_koncil_fakta_a_myty_o_situaci_cirkve_doby_pia_xii_cast_1.url

Pro zájemce o službu kaplana. [online]. [cit. 17.3.2019]. Dostupné na:
<http://www.kaplani.army.cz/pro-zajemce-o-sluzbu-kaplana>

SAMCOVÁ Jana, *Etické semináře patří mezi priority Duchovní služby AČR* [on line]. [cit. 10.2.2019]. In Ministerstvo obrany. Armáda české republiky. Dostupné na:
<http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/eticke-seminare-patri-mezipriority-duchovni-sluzby-acr-76517/>

Smlouva mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí [online]. In Církev.cz, [12.3.2019]. Dostupné na: <http://www.cirkev.cz/res/data/004/000523.pdf>

VEBER Tomáš. *Pohled do dějin české armádní služby – nedávná minulost a situace kolem roku 1900* [online]. In Caritas et Veritas, [10.3.2019]. Dostupné na:
<http://www.caritasetveritas.cz/index.php?action=openfile&pkey=71>

Základní informace o Duchovní službě Armády České republiky [online]. In Duchovní služba Armády České republiky, [cit. 17.3.2019]. Dostupné na:
<http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=6>

Žalm s modlitbou kaplana za padlé české vojáky v Afghánistánu [on line]. [cit. 10.2.2019]. Dostupné na: <http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/certifikacni-cviceni-sahel-pripravuje-vojaky-z-12-ukoloveho-uskupeni-na-misi-do-mali-201933/>

Želivský klášter vzpomínal na internované kněží a řeholníky. [on line]. [cit. 10.3.2019]. Dostupné na:
http://www.christnet.eu/...vzpominal_na_internovane_knezi_a_reholniky.url

Seznam použitých zkratek

V diplomové práci jsou v textu užívány obecně platné zkratky. Některé výrazy, zvláště v kapitole popisující stávající legislativu, vyžadují časté opakování a užitím oficiálních zkratek je eliminován rozsah textu a ten se tak stává přehlednějším.

AČR	Armáda České republiky
ČBK	Česká biskupská konference
ČSR	Československá republika
ERC	Ekumenická rada církví
IFOR	The Implementation Force – mezinárodní vojenská mise pod vedením NATO v Bosně a Hercegovině
MO	Ministerstvo obrany
NATO	North Atlantic Treaty Organization - Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů

Seznam příloh

Příloha I.	Dotazník použitý při výzkumném šetření
Příloha II.	Modlitba vojenských duchovních
Příloha III.	Fotodokumentace

Přílohy:

Příloha I. Dotazník

Vážená kolegyně, Vážený kolego,

Jmenuji se Roman Rada a druhým rokem studuji na Teologické fakultě JČU v Českých Budějovicích. Rád bych Vás požádal o vyplnění dotazníku, jehož cílem je zjistit, jaký je postoj vojáků AČR k působení kaplanů v naší armádě a také, jak vojáci vnímají zbraně v rukou kaplana. Dotazník je zcela anonymní a zjištěné informace budou použity pro zpracování empirické části mé diplomové práce.

Předem děkuji za Vaši ochotu i za Váš čas, který věnujete vyplnění dotazníku.

Pokyny k vyplnění: Pokud není uvedeno jinak, označte, prosím, jednu z předvolených odpovědí.

I. část

1. Pohlaví

- Muž Žena

2. Věk

- Do 25 let Do 35 let Do 45 let Nad 45 let

3. Délka služby v armádě

- Do 5 let Do 15 let Nad 15 let

4. Náboženské vyznání

- Bez vyznání Křesťanství Jiné:

5. Účast v zahraniční misi

- Nikdy Jednou Opakovaně

6. Vzdělání

- Střední odborné Středoškolské s maturitou Vysokoškolské

7. Působí u Vaší posádky kaplan

- x ANO
x NE
x Nevím

8. Jste s kaplanem v kontaktu

- x ANO, častěji, než jednou týdně
x ANO, jednou až dvakrát do měsíce
x ANO, ale zcela výjimečně
x NE

9. Máte představu o pracovní náplni vojenského kaplana (prosím stručně vypište)

.....
.....
.....
.....

10. V čem vidíte hlavní význam práce vojenského kaplana (prosím stručně vypište)

.....
.....
.....
.....
.....

Otázky číslo 11-15 vyplňují pouze účastníci zahraničních misí

11. Vnímal/a jste během zahraniční mise kaplanovu přítomnost více, než u domovského útvaru v Čechách?

- ANO, rozhodně
- ANO, vzhledem k malé rozloze vojenské základny
- NE

12. Jak byl kaplan vnímán, když během mise vyjížděl s vojáky mimo základnu?

- Jako rovnocenného člena jednotky
- Především jako morální a duchovní oporu vojáků
- Především jako zvýšené riziko v případě ohrožení jednotky

13. Myslíte si, že pro vojáky byla přítomnost kaplana v misi přínosná?

- ANO, nejen pro věřící
- ANO, především pro věřící
- NE, zvláštní význam kaplan v misi nemá

II. část

14. Chodil kaplan během mise ozbrojen?

- ANO,
- ANO, ale pouze mimo základnu
- NE, nikdy jsem u něj zbraň neviděl
- Nejsem si jistý

15. Myslíte si, že by měl být kaplan v misi ozbrojen a vycvičen, nebo je pro Vás přijatelnější americký model, kdy má kaplan svého „bodyguarda“?

- x Měl by být ozbrojen a schopen se o svoji bezpečnost postarat sám
- x Úlohou kaplana není boj, pro mě by bylo přijatelnější, kdyby měl „ochranku“
- x Je to asi především otázka legislativy daného státu

16. Myslíte si, že zbraň může u kaplana snižovat jeho důvěryhodnost?

- x ANO, zbraň u duchovního může působit nepatřičně
- x NE, zbraň je součástí vojenské profese
- x Na tuto otázku nemám jednoznačný názor

17. Myslíte si, že zbraň je u vojenského kaplana v rozporu s jeho vírou? (Prosím o případné stručné zdůvodnění odpovědi)

- x ANO,
- x NE,
- x NEVÍM

18. Měl by být, podle Vašeho názoru, vojenský kaplan ozbrojen?

- x ANO, mohla by nastat situace, kdy jako neozbrojený, by se mohl stát „zátěží“ pro ostatní
 - x NE, vzhledem k jeho funkci je zbraň zbytečná, v případě potřeby jej může ochránit jiný dobře vycvičený voják
 - x Mám jiný názor (prosím, rozveďte)
-

19. Myslíte si, že by byl kaplan v případě potřeby schopen zbraň adekvátně použít?

- x Myslím, že by zbraň nikdy nepoužil.
- x Myslím, že ano, ale jen v nejkrajnějším případě.
- x Raději bych na to nespoléhal.
- x ANO, každý, kdo vstupuje do armády s touto možností počítá.

20. Měl by být, podle Vašeho názoru, kaplan AČR více duchovním, nebo vojákem?

- x jednoznačně duchovním
- x jednoznačně vojákem
- x obě tyto funkce by měly být v rovnováze

Prosím, pokud máte k tomuto tématu nějaký postřeh, budu rád, kdy jej uvedete, děkuji za Váš čas.

.....

.....

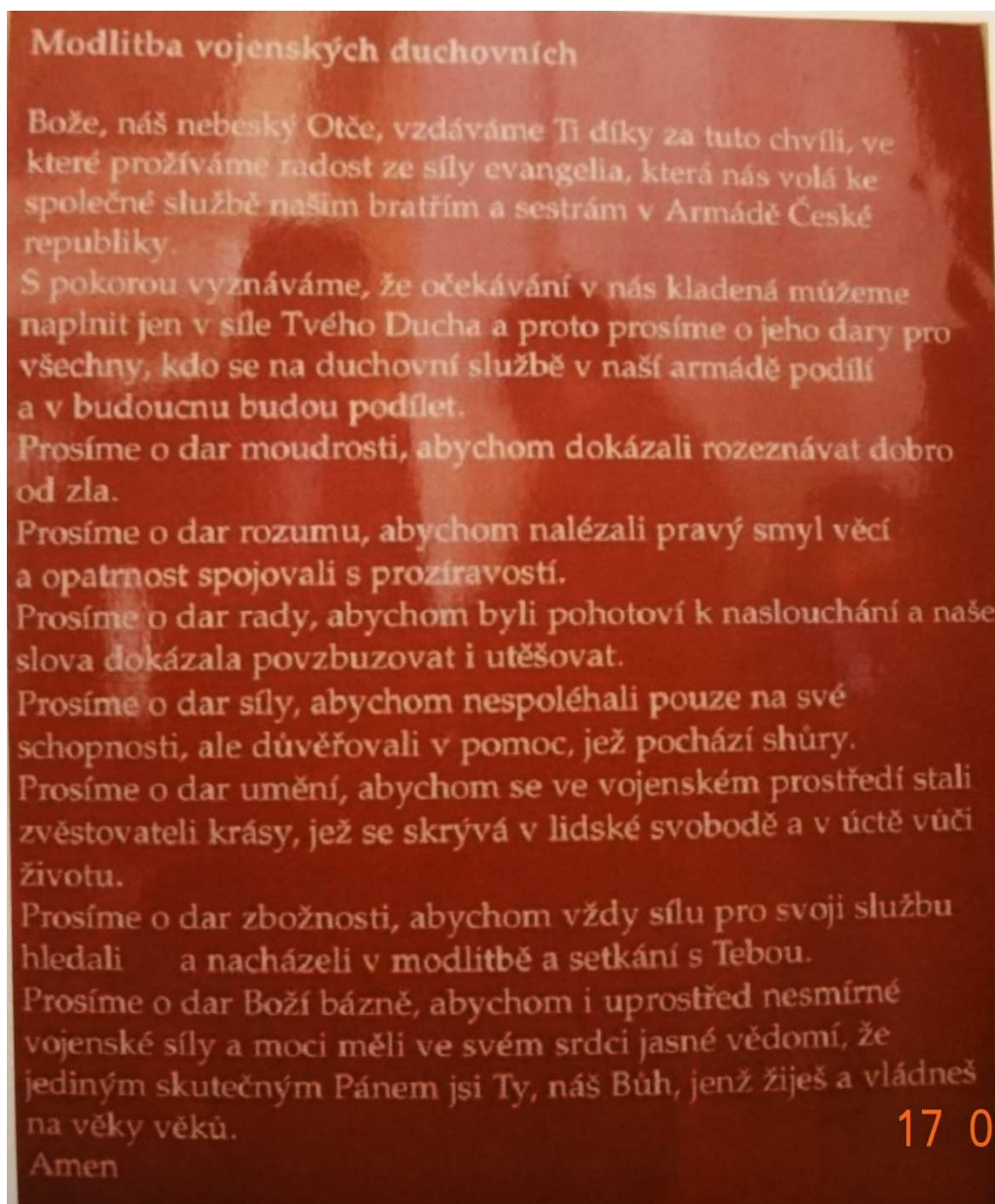
.....

.....

.....

.....

Příloha II. Oficiální modlitba vojenských kaplanů AČR¹¹⁴

Obrázek 1

¹¹⁴ Poděkování vojenským kaplanům za 15 let služby [on line]. [cit. 10.2.2019]. Dostupné na: <http://www.dominikduka.cz/ze-zivota-dominika-duky/podekovani-vojenskym-kaplanum-za-15-let-sluzby/?attachmentId=205&mgalleryPage=3#MgalleryAnchor>

Příloha III. Fotodokumentace

Fotografie č. 1 - Oficiální znak¹¹⁵

FOTO 1

¹¹⁵ SAMCOVÁ Jana, *Etické semináře patří mezi priority Duchovní služby AČR* [on line]. [cit. 10.2.2019]. Dostupné na: <http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/eticke-seminare-patri-mezipriority-duchovni-sluzby-acr-76517/>

Fotografie č. 2 - Služební zbraň v rukou vojenského kaplana¹¹⁶

FOTO 2

¹¹⁶ *Žalm s modlitbou kaplana za padlé české vojáky v Afghánistánu* [on line]. [cit. 10.2.2019]. Dostupné na: <http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/certifikacni-cviceni-sahel-pripravuje-vojaky-z-12-ukoloveho-uskupeni-na-misi-do-mali-201933/>

FOTO 3

¹¹⁷ Plakát zvoucí na první mši sv. slouženou v čs. stanovém táboře v Cholmondeley. FLOSMAN, M. Mjr. Hugo Vaníček, Diplomová práce, 2009.

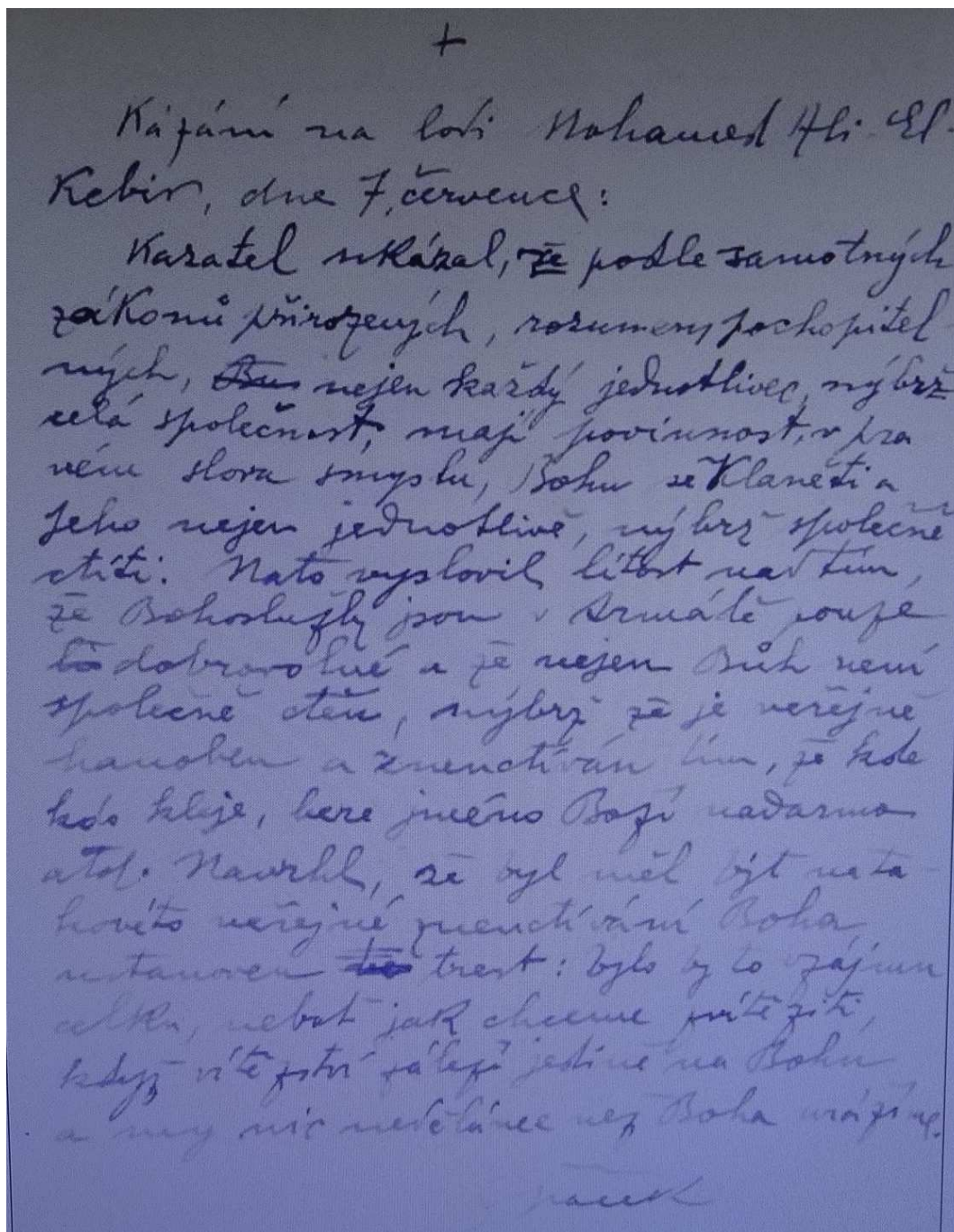

FOTO 4

¹¹⁸ Přepis kázání proneseného na lodi Mohamed Ali-el-Kebir během evakuace do Velké Británie. FLOSMAN, M. Mjr. Hugo Vaníček, Diplomová práce, 2009.

Abstrakt

RADA, R. *Zbraně v rukou vojenských kaplanů očima řadových vojáků*. České Budějovice 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce K. Břichcínová.

Klíčová slova: vojenští kaplani, služební zbraně, vojáci, Armáda České republiky

Diplomová práce si klade za úkol zjistit vztah příslušníků AČR k vojenským kaplanům, a především k jejich používání služební zbraně. Teoretická část sumarizuje legislativní stránku duchovní služby v AČR, připomíná významné osobnosti v historii vojenské duchovní služby a specifikuje odlišnosti pastorační péče v armádě. Zvláštní kapitolou je shrnutí empirického výzkumu bakalářské práce, která přibližuje postoj současných kaplanů k nošení služební zbraně a na níž tato práce volně navazuje. Empirická část je pojata jako kvantitativní výzkum dotazníkovou formou. Získaná data jsou rozklíčována a statisticky vyhodnocena. Poukazují na přístup vojáků k duchovní službě a vyzdvihují její přínos, především při účasti na vojenských misích v zahraničí.

The Abstract

RADA, R. Weapons in the hands of military chaplains as received by line soldiers, České Budějovice 2019. Diploma thesis. University of South Bohemia. Faculty of Theology. Department of Theological Disciplines. Diploma thesis consultant is Mrs Břichcinová.

Key words: military chaplains, weapons, soldiers, Czech Armed Forces

The aim of the diploma thesis is to evaluate how the members of the Czech Armed Forces perceive military chaplains and especially their right to being armed. The theoretical part summarizes the legal aspect of religious services in the Czech Armed Forces as well as the history of significant representatives of the military religious services. It also looks at the specifics of ministrations as relevant to application within the army services. The subsequent part of the thesis summarizes the results of empirical research based on questionnaire analysis revealing the approach of military chaplains to their gun possession. The gathered data has been categorized and statistically evaluated. The data indicate the approach of the members of the Czech Armed Forces towards the religious services in the army and emphasize their importance especially during deployment.